O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ... PALATASI INV. №

УШБУ СОНДА:

2 **ҚИММАТГА ТУШГАН ХАТО**

3 **ТАРБИЯ БИЗ УЧУН САОДАТ**

ЛОҚАЙДЛИК КАСРИ

4 **БАРЧАМИЗ БИРДЕК МАСЪУЛМИЗ**

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 8 (414)
2005 йил 22 феврал
сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

MEZON:

Шартноманинг истеъмолчи ҳуқуқларини чеклаб қўядиган ва қонун ҳужжатларига зид бўлган талаблари ҳақиқий эмас деб ҳисобланади. Агар уларни қўлланиш натижасида истеъмолчига зарар етказилган бўлса, бу зарар ишлаб чиқарувчи (сотувчи, ижрочи) томонидан қопланиши лозим.

Сотувчи (ижрочи) истеъмолчини ҳақ эвазига қўшимча товарлар сотиб олишга ёки қўшимча хизматлардан фойдаланишга қисташга ҳақли эмас.

"ИСТЕЪМОЛЧИЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА"ГИ ҚОНУН, 21-МОДДА.

АДОЛАТ ВА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ТАРАҚҚИЁТИМИЗ КАФОЛАТИДИР

Ҳуқуқий демократик давлатнинг муҳим шартларидан бири — жамиятда инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини тўлиқ таъминлаш, адолат ва барчанинг қонун олдида тенглигини кафолатлашдан иборатдир. Кейинги йилларда мамлакатимизда ана шу мақсад йўлида кўламли ислоҳотлар амалга оширилмоқда.

Президентимиз Ислом Каримов Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги маърузасида **"Бизнинг асосий узоқ муддатли ва стратегик вазифамиз аввалгича қолади — бу демократик давлат, фуқаролик жамияти қуриш жараёнлари ва бозор ислоҳотларини янада чуқурлаштириш, одамлар онгида демократик қадриятларни мустаҳкамлаш йўлидан оғишмай, изчил ва қатъият билан боришдир"**, дея алоҳида таъкидлаб ўтдилар.

Давлатимиз раҳбари ҳаётимизни ислоҳ қилиш ва янгилаш борасида фикр юритар экан, олдимизда турган устивор вазифа ва йўналишлар сифатида ҳокимиятнинг учинчи тармоғи – суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишни янада ривожлантиришга алоҳида урғу берди.

Дарҳақиқат, жамиятимизнинг ҳар бир аъзосини ҳуқуқ ва эркинликлари ҳимоясини таъминлаш бош мақсадларимиздан бири сифатида эътироф этилаётган бугунги кунда суд идораларининг бу борадаги аҳамияти ва самарадорлигини ошириш долзарб вазифа бўлиб қолмоқда. Чунки фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш энг самарали усул эканлиги жаҳон тажрибасида аллақачон ўз исботини топган. Айтиш жоизки, мамлакатимизда ҳам ўтган йиллар давомида кўламли ислоҳотлар амалга оширилгани туфайли фуқароларнинг суд ҳокимиятига нисбатан ишончи ортишига эришилди. Энг муҳими, судларнинг фуқаролик, жиноий ва хўжалик ишлари бўйича ихтисослашуви бугун ўз ижобий самарасини бермоқда.

Президентимиз Ислом Каримов Олий Мажлиснинг 9-сессиясида сўзлаган маърузасида ҳам ижтимоий турмушимизнинг демократик институти тариқасида суднинг аҳамияти тўғрисида гапириб, **судлар таркибини такомиллаштириш, уларни янги тузилмалар билан тўлдириш зарурлиги ва шу мақсадда транспорт, солиқ судларини тузиш, холис ҳакамлар судлари имкониятларидан кенгроқ фойдаланиш лозимлиги тўғрисида** қимматли фикрларни билдирган эди.

Суд ислоҳотларини янада чуқурлаштириш, фуқароларнинг шахсий, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш кафолатларини янада кучайтириш ҳамда судларнинг ихтисослаштирувини амалга ошириш мақсадида давлатимиз раҳбари томонидан 2000 йил 14 августда имзоланган **«Ўзбекистон Республикасининг суд тизимини такомиллаштириш тўғрисида»**ги Фармони судлар таркибини такомиллаштириш, уларни янги тузилмалар билан тўлдириш ҳамда судларни ихтисослаштиришга қаратилган ҳуқуқий ҳужжат сифатида муҳим аҳамият касб этди. Мазкур фармонга биноан судлар ихтисослашувининг жорий этилиши, яъни умумий юрисдикцияли судларининг фуқаролик ишларини кўриб чиқадиган судларга ажратилиши суд тизимини ислоҳ қилишдаги жиддий қадамлардан бири бўлди.

Таъкидлаш жоизки, фуқароларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини тўла ҳимоя қилувчи ихтисослашган судларнинг ташкил этилиши давр талабига айланиб бормоқда. Бу борада бир қатор ривожланган давлатларнинг суд тизимини ўрганиш ва уларнинг бой тажрибаларидан имконият доирасида фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Германия Федератив Республикаси суд тизимида манфаатдор шахсларнинг бузилган ҳуқуқини ҳимоя қилишда судларнинг ихтисослашуви ижобий натижалар бермоқда. Масалан, оила ҳуқуқи муносабатларидан келиб чиқадиган ишлар, шунингдек, меҳнат низолари ихтисослаштирилган махсус судлар томонидан кўриб, ҳал этилади.

Президентимиз Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузасида прокуратура органларининг суд жараёнига аралашувини жиддий чеклаш бўйича қонунчилик меъёрларига зарур ўзгаришлар киритилганини, суд жараёнида тортишувчилик тамойили, яъни прокурор билан адвокат ҳуқуқларининг тенглиги таъминланаётганини алоҳида таъкидлаб ўтди. Дарҳақиқат, суд ҳокимиятининг мустақиллигини қўшимча равишда мустаҳкамлаш, одил судловни амалга оширувчи судларнинг ролини кучайтириш мақсадида Фуқаролик процессуал кодексига прокурор иштироки билан боғлиқ қатор қўшимча ва ўзгартишлар киритилди. Хусусан, эндиликда прокурор судда бошқа шахслар томонидан қўзғатилган фуқаролик ишларини кўрилишида процесснинг ҳар қандай босқичида эмас, балки иш кўришнинг бошидан иштирок этиши мумкинлиги белгиланди. Шунингдек, прокурор бошқа шахслар томонидан қўзғатилган фуқаролик ишларини кўришда иш юзасидан хулоса эмас, балки фикр бериш ҳуқуқига эга эканлиги ҳамда суд ҳал қилув қарорлари, ажримлар ва қарорларнинг ижросини тўхтатиб туриш ваколатига назорат тартибида протест келтириш ҳуқуқи берилган прокурор ва уларнинг ўринбосарлари эга бўлмаслиги ҳам қонунчиликда ўз аксини топди.

Шунингдек, давлатимиз раҳбари суд жараёнида адвокатларнинг таъсирини кучайтириш, уларнинг ҳуқуқларини суд процессида иштирок этувчи прокурор билан тенглаштириш юзасидан қатор амалий ишлар қилинганини таъкидлаб ўтди. Айтиш жоизки, суд жараёнида тарафларнинг тортишуви учун шароит яратиб бериш, ишда иштирок этувчи шахслар сифатида прокурор ва суддаги вакил — адвокатнинг ҳуқуқлари тенглигини таъминлаш — кўрилаётган ишларни қонун асосида ҳал қилишга хизмат қилади. Шунинг учун ҳам суд жараёнида адвокат иштирокининг самарадорлигини ошириш мақсадида айрим ривожланган демократик давлатлар қонунчилик тажрибасини ўрганиш муҳим аҳамият касб этади. Хусусан, Германия фуқаролик процессуал қонунчилигига кўра, агар бир тарафнинг манфаатларини ҳимоя қилиб, ишда адвокат иштирок этса, у ҳолда судья, албатта, иккинчи тарафнинг ҳам манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида унинг вакили сифатида иштирок этиш учун ҳуқуқшунос шахсни тайинлайди.

(Давоми учинчи бетда)

СЕШАНБАДАН СЕШАНБАГАЧА

МАМЛАКАТИМИЗДА

Президентимиз Ислом Каримов Оқсаройда Европа Хавфсизлик ва Ҳамкорлик ташкилотининг амалдаги раиси, Словения ташқи ишлар вазири Димитрий Рупелни қабул қилди.

* * *

17 феврал куни Тошкентда Ўзбекистон Республикаси ва Туркманистон ўртасида Дўстлик, ишончни мустаҳкамлаш ва ҳамкорликни ривожлантириш тўғрисидаги шартнома кучга киргани ҳақидаги ратификация ёрлиқлари алмашилди.

* * *

Мамлакатимизнинг Берлиндаги элчихонасида Германиянинг "BAKS" хавфсизлик сиёсати бўйича федерал академияси билан ҳамкорликда ташкил этилган ахборот кечаси юртимиз ташқи ва ички сиёсатининг долзарб масалаларига бағишланди.

* * *

Ўзбекистон ва Бельгия муносабатлари тарихида эътиборга молик воқеа рўй берди. Самарқанд ва Льеж шаҳарлари ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисида битим имзоланди.

ХОРИЖДА

Бундан етти йил муқаддам имзоланган иқлим ҳароратининг кўтарилишига олиб келувчи газ чиқиндиларини қисқартириш тўғрисидаги Киото келишуви кучга кирадиган бўлди.

* * *

2004 йил якунларига кўра, жамоат ва сиёсий арбобларга топшириладиган Германия оммавий ахборот воситаларининг махсус соврини АҚШ сенатори Хиллари Клинтонга насиб этди.

* * *

Европа Иттифоқи Франциянинг Куру космодромидан "Ариан ЕСА" номли ракетани самога муваффақиятли учирди. Космик кема 8 тонналик ер сунъий йўлдошини фазога олиб чиқмоқда.

* * *

Японияда рўй берган Рихтер шкаласи бўйича 5,4 баллик зилзила оқибатида 22 нафарга яқин киши тан жароҳати олган.

* * *

Хитойнинг Ляонин музофотидаги шахтада рўй берган портлаш натижасида қурбон бўлганларнинг сони 209 нафар кишига етди.

* * *

Греция тоғларида қор кўчиши оқибатида беш нафар альпинист ҳаётдан кўз юмди, уч нафари эса жароҳатланиб шифохонага ётқизилди.

* * *

Мадриднинг марказида жойлашган Кастельян шоҳ кўчасида ёнғин содир бўлди. Шаҳардаги машҳур 32 қаватли "Виндзор" осмонўпар биноси ярим кечаси ёниб кетди.

E`tirof

ИШОНЧ ВА МАСЪУЛИЯТ ОҚЛАНИШИ КЕРАК

Ҳалол меҳнат инсонни улуғлайди, элга танитади, деганлари рост экан. Мен бунинг исботини ўзимнинг ҳаётимда ҳам кўраман. Ота-бобом ҳам деҳқон ўтган, меҳнатда суяги қотган, марказий Фарғона чўлларида ер очган. Лекин улар билан бизнинг давримиз ўртасида ер билан осмонча фарқ бор.

Ота-боболаримиз бир умр ширкат, давлат ва коллектив хўжаликларида ишлашди. Лекин меҳнатидан манфаатдор бўлгани йўқ. Шўро замонида мулк эгаси бўлиш ҳақида гапириш тугул, ўйлаб ҳам бўлмасди.

Мен мустақиллик берган имкониятлардан фойдаланиб, 1995 йилда "Ишонч" фермер хўжалигини ташкил этган эдим. Аввалига 28 гектар ерга деҳқончилик қилдик. Меҳнатларимиз самараси ўлароқ даромадларимиз чакки бўлмади.

Аниқроқ айтганда, фермер хўжалигимиз фаолиятининг дастлабки йилларидаёқ кўнгилгидек даромад олдик. Шунинг эвазига бешта техника сотиб олдик, ундан тўрттаси чопиқ, биттаси ҳайдов тракторидир. Бу техникалар ёрдамида ўзимизнинг еримизга ишлов бериш билан бирга бошқа фермер хўжаликларига ҳам ёрдам бериб келаяпмиз. Бу қўшимча даромад деганидир.

Албатта, бу ишларнинг ҳаммаси аввало, иқтисодий даромадга боғлиқлиги барчага аён. Фойда ёки даромадимизнинг ортиб бораётганлиги учун бизга ана шундай моддий-техника базасини яратиш имконияти туғилди. Ўтган йил дон етиштиришдан 4 миллион 200 минг сўм, пахтадан эса 4 миллион 500 минг сўм даромад олдик. Бу иқтисодий ва техник имкониятлар яқинда бўлиб ўтган тендер танловларида яна 55 гектар ерни ютиб олиш имконини берди. Энди ер майдонимиз кенгайиб, 83 гектарни ташкил этди. Бир умр деҳқончилик қилган, чўлдан катта ерлар очган отам бир парча ерга эгалик қилолмаган бўлса, мен бугун мана бу менинг ерим, деб баралла айта оламан.

Ҳаётимдаги энг қувончли воқеа яқинда халқ депутатлари Андижон вилоят, шаҳар ва туман кенгашларининг қўшма мажлисида менга юксак ишонч билдирилиб, Республика Олий Мажлисининг Сенати аъзоси этиб сайлангандим. Не бахтки, яқинда бўлиб ўтган Олий Мажлиснинг қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисида иштирок этдим. Юртбошимиз Ислом Каримовнинг "**Бизнинг бош мақсадимиз — жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этиш**" тўғрисидаги маърузасини тингладим.

Президентимиз мамлакатимиз истиқболини белгилаб берган асосий тамойиллар орасида мамлакат қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришда фермер хўжаликларини ривожлантиришнинг аҳамияти катта эканлигини яна бир бор таъкидлади. Айниқса, Юртбошимизнинг **фермерларга хизмат кўрсатиш, уларни зарур моддий ресурслар ва техника билан таъминлаш бўйича бозор инфратузилмасини шаклллантириш жараёнини тезлаштириш, бўлғуси ҳосил ҳисобидан имтиёзли ставкалар асосида кредитлар беришга ўтиш ҳақида**ги фикрлари менга жуда маъқул бўлди.Чунки янги ташкил этилган фермер хўжаликларининг оёққа туриб олишида бу жараён, бу шароитларнинг аҳамияти жуда катта.

Мана бизнинг Улуғнор туманида ҳам ширкат хўжаликлари тугатилиб, фермер хўжаликларига айлантирилди. Янги ташкил этилган фермер хўжаликларига ҳар томонлама кўмак зарур.

Юртбошимиз таъкидлаган яна бир энг муҳим масала бу барча томонлар қабул қилинган шартнома мажбуриятларининг бажарилиши юзасидан масъулият ва интизомини юракдан ҳис этишдир. Дарҳақиқат, фермер ер, сув, мулк эгаси экан, контрактация шартномасида келишилган маҳсулотни албатта, етказиб бериши керак. Ердан фойдаланиш бўйича бепарволик қилган айрим фермерлар етказиб берилмаган маҳсулот учун жарима тўлаяпти, айрим фермер хўжаликлари тугатилаяпти. Бу ҳам тўғри-да. Шартнома — қонуний ҳужжат, унинг талабини бажаришда ҳар икки томон ҳам бирдек маъсулдир.

Айтмоқчиманки, бугун биз, фермерларга мамлакатимиз иқтисодий тараққиётига бевосита дахлдор юксак ишонч билдирилмоқда. Ана шу ишонч, яратилаётган шарт-шароитларни оқлаш, эл-юрт олдида юзимиз ёруғ бўлиши учун ёниб фаолият кўрсатиш ҳар биримиз учун ҳам қарз, ҳам фарздир.

Султонбой ЖЎРАЕВ,
Улуғнор туманидаги "Ишонч" фермер хўжалиги бошлиғи

Jurnalist surishtiruvi

АЙБДОР КИМ?

Таҳририятга "Пахтакор" тумани "Самарқанд" агрохизмат марказининг "Ўзбекистон" кўчасида яшовчи фуқаро Ёқуб Ўталовдан ариза келди. Аризанинг қисқача мазмуни қуйидагича:

"2004 йилда туман ҳокимига "Самарқанд" агрохизмат марказининг 130-контуридан оилавий деҳқон хўжалиги очиш учун рухсат сўраб, ариза бергандим. Ҳоким муовини Шариф Собировга ишни ҳал қилишни топширди. Аммо Собиров турли хил баҳона билан икки ойдан буён ҳужжатларимни ушлаб ўтирибди. Агрохизмат маркази умумий йиғилишининг баёни, ҳатто, туман ҳокимининг қарори ҳам бор. Ҳужжатларимнинг ҳаммаси тайёр, фақат Шариф Собиров қўл қўйиши керак. Менга деҳқон хўжалиги очишда ёрдам берсаларингиз?!"

Шикоят хатига агрохизмат маркази умумий йиғилиш баёни ва туман ҳокимининг қарори илова қилинмаган. Таажжубланарли томони шундаки, агар шикоятда ёзилганидек, деҳқон хўжалигини рўйхатга олиш тўғрисида туман ҳокимининг қарори чиққан бўлса, масала ҳал бўлган. Деҳқон хўжалиги ташкил топган. У ҳолда Ш.Собиров қайси ҳужжатга қўл қўйиши керак? Шикоятчи нимадан норози ўзи? Ана шу жумбоқли саволларга жавоб қидириб, "Пахтакор"га йўл олдик. Бизнинг биринчи суҳбатдошимиз туман ҳокими Э.Солиев бўлди.

— 2001 йилда туманимизда ширкат хўжаликлари бутунлай тугатилиб, ер майдонлари фермер хўжаликларига тақсимлаб берилган, — деди у Ё.Ўталовнинг аризаси билан танишиб чиққач. — Туман заҳирасида ортиқча ер майдони қолмаган. Тўғри, фуқаро сўраётган 130-контурда 19 гектар ер бор. У Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 30 августдаги 258-сонли қарорига асосан кам таъминланган оилаларга 0,25 гектардан томорқа ер бериш учун "Самарқанд" қишлоқ фуқаролар йиғини балансида турибди. Хатдаги "Ҳокимнинг қарори бор", деган сўз нотўғри. Чунки қишлоқ фуқаролар йиғинига тегишли ер майдонида деҳқон хўжалиги ташкил этиш мумкин эмас.

Ҳоким билан суҳбатдан сўнг масаланинг моҳияти озгина ойдинлашгандек бўлди. Лекин олдимизда яна бир янги савол кўндаланг бўлди. Хўш, шикоятчи 130-контурдаги ер кам таъминланган оилаларга қўшимча томорқа сифатида қишлоқ фуқаролар йиғини томонидан берилишини билармиди ёки йўқ? Агар билса, нега у туман ҳокимининг ўринбосари, қишлоқ ва сув хўжалиги бўлими бошлиғи Шариф Собировни деҳқон хўжалиги очишда овора қилаётганликда айблаяпти?

Журналистик суриштирув чоғида Ёқуб Ўталовнинг туман ер бериш комиссиясида кўрилаётган ҳужжатлари орасида бўлган "Самарқанд" агрохизмат маркази ҳудудида жойлашган фермер хўжаликлари умумий йиғилишининг 2004 йил 13 августда қабул қилинган 15-сонли қарорининг баёни диққатимизни тортди.

(Давоми иккинчи бетда)

Talab, taklif, mulohaza

Мамлакатимизда тадбиркорликни ривожлантириш, айниқса, мулкдорлар тоифасини шакллантириш орқали қишлоқ аҳолисининг турмуш даражасини янада фаровонлаштириш давлатимиз сиёсатининг асосий йўналишларидан бири саналади.

ДАЛОЛАТНОМА ТУЗИШ: МУАММО ВА ЕЧИМ

Бу борада кенг кўламли ислоҳотларнинг амалга оширилаётгани, зарар кўриб ишлаётган ва паст рентабелли қишлоқ хўжалик ширкатлари тугатилиб, фермер хўжаликларига айлантирилаётгани мамлакатимиз иқтисодиётини ривожлантиришининг муҳим омили сифатида намоён бўлмоқда.

Энг муҳими, фермер хўжаликларининг эмин-эркин фаолият юритиши, ривожланиши учун мустаҳкам ҳуқуқий асослар яратилдики, бу ҳаётда ўзининг амалий самарасини бермоқда.

Шу билан бирга фермер хўжаликлари фаолиятида учрайдиган турли хил низоларни суд томонидан ҳал этилиши жараёнида ҳали ўз ечимини топмаган муаммолар мавжудлиги ҳам кўзга ташланмоқда.

Президентимизнинг 2004 йил 4 ноябрда эълон қилинган **"2005-2007 йилларда фермер хўжаликларини ривожлантиришга қаратилган таклифлар тайёрлаш бўйича махсус комиссия тузиш тўғрисида"**ги Фармойишида ҳам бу масалаларга алоҳида эътибор қаратилган. Мазкур Фармоннинг ижроси бўйича Бош вазир томонидан 2004 йил 9 ноябрда тасдиқланган иш режасида фермер хўжаликларининг ҳуқуқий ҳимоясини таъминланишини таҳлил қилиш, шартнома мажбуриятларини фермерлар ва уларга хизмат кўрсатувчи ташкилотлар томонидан сўзсиз бажарилишини таъминлаш ҳамда фермерлар томонидан ижарага олинган ерлардан белгиланган мақсадларда фойдаланишни тартибга солувчи ҳуқуқий механизмга баҳо бериш, ер участкаларини ажратиш ва уларни олиб қўйишни ҳуқуқий тартибга солувчи восита ҳисобланмиш амалдаги ҳуқуқий механизмдан фойдаланишнинг самарадорлик даражасини баҳолаш лозимлиги қайд этилган.

Шуни айтиш керакки, Фуқаролик кодекси ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 4 сентябрдаги қарори билан тасдиқланган **"Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчилар билан тайёрлов, хизмати кўрсатиш ташкилотлари ўртасида шартномалар тузиш, уларни рўйхатдан ўтказиш, бажариш, шунингдек, уларнинг бажарилиши мониторингини олиб бориш тартиби тўғрисида"**ги Низомда контрактация шартномаларини тузиш, уларни рўйхатдан ўтказиш тартиби ва томонларнинг ҳуқуқ ҳамда мажбуриятлари қайд этилган. Бироқ бу қонун ва Низом талабларини амалда қўллашда бир қатор муаммолар мавжуд бўлиб, уларни ечимини топиш, муносабатларнинг ҳуқуқий механизмини яратиш шу куннинг долзарб масалаларидан бири бўлиб қолмоқда.

Чунончи, Адлия вазирлиги томонидан 2003 йил 31 декабрда ҳуқуқий экспертизадан ўтказилган **"Пахта хомашёси ва уруғлик пахта харид қилиш бўйича контрактация шартномаси"** намунасининг 6.1-бандида тарафлардан бири шартномани енгиб бўлмайдиган куч, яъни фавқулодда ва муайян шароитларда олдини олиб бўлмайдиган вазиятлар (зилзила, қурғоқчилик, сув тошқини, ёнғин, сел, дўл, жала ва бошқа табиий офатлар) туфайли бажармаган ёки лозим даражада бажармаганини (форс-можор ҳолатини) исботласа, жавобгар бўлмаслиги, шунингдек, табиий офатлар ва бошқа ноқулай шарт-шароитлар оқибатида ёки тайёрловчининг айбли ҳаракати (ҳаракатсизлиги) натижасида мажбуриятлар бажарилмаганда, хўжаликни жавобгарликдан озод қилиш учун туман, қишлоқ ва сув хўжалиги бўлимининг хулосаси ҳам асос бўлиши қайд этилган.

Лекин мазкур ҳолат юзасидан тузилган хулоса қайси ташкилот вакиллари томонидан, қандай тартиб, муддат ва усулларда кўриб чиқилиши, ҳар бир ҳолат юзасидан тузилиши лозим бўлган далолатномаларнинг мазмуни қандай тартибда акс эттирилиши ва хулосалар қандай мазмунда ифода этилиши, ушбу ҳужжат ким томонидан тасдиқланиши ва қандай чора-тадбирлар кўрилиши, шунингдек, бундай ҳужжатдан норози томон қандай тартибда шикоят қилиши лозимлиги каби ҳолатларни тартибга солувчи меъёрий ҳужжат, афсуски, мавжуд эмас.

(Давоми учинчи бетда)

Ҳаётда ўйланмай ташланган ҳар бир қадам охир-оқибат кутилмаган хатоларни келтириб чиқаради. Бунинг устига ана шундай хатога бевосита қонун ижросини назорат қиладиган айрим мансабдор шахслар йўл қўйса, ҳеч шубҳасиз, бу ортиқча сарсон-саргардонлик, асаббузарликка сабаб бўлади. Лекин бундай хато учун қонун олдида жавоб беришга тўғри келади. Чунки ҳуқуқий демократик давлат, фуқаролик жамияти барпо этилаётган мамлакатимизда қонун олдида барча баробар тамойилига қатъий амал қилинмоқда.

ҚИММАТГА ТУШГАН ХАТО

Андижон шаҳар, Бирлашган кўчасидаги 6 уйда яшовчи Абдуғани Мирзаолимов шаҳар ҳокимининг 2002 йил 26 мартдаги 169-к сонли қарори билан давлат рўйхатидан ўтиб, савдо-сотиқ фаолияти билан шуғулланиб келарди.

Аммо 2004 йилнинг 14 март куни Абдуғани Мирзаолимов шаҳардаги Жаҳон бозорида савдо қилиб турган пайтда Андижон шаҳар Давлат солиқ инспекцияси ходимлари томонидан ушланди.

— Сиз муддати тугаган рухсатнома билан савдо қиляпсиз. Бунинг устига Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 26 ноябрдаги 407-сонли қарор талабларини бузиб, мувофиқлик сертификатининг муддати тугаган чет эл маҳсулотиларни сотяпсиз, — дейишди солиқ идораси ходимлари.

Шундан сўнг хусусий тадбиркорга тегишли 9 хил турдаги 43 дона, 323.000 сўмлик мол **"савдо қоидалари бузилган"**, деган важ билан далолатнома асосида далилий ашё сифатида олиб қўйилди. Кейин эса аниқланган ҳуқуқбузарлик юзасидан **"Маъмурий жавобгарлик тўғрисида"**ги кодекснинг 281-моддаси талабларига зид равишда, яъни маъмурий ҳуқуқбузарлик ҳақида баённома тузмасдан, мазкур ҳолат бўйича тўпланган ҳужжатлар жиноят ишлари бўйича Андижон шаҳар судига юборилди.

Аслида эса, тадбиркор Абдуғани Мирзаолимов 2007 йил 26 мартга қадар экспорт-импорт операциялари билан чакана савдо қилиш ҳуқуқини берувчи Андижон шаҳар ҳокимлиги томонидан 2002 йил 20 сентябрда берилган 7345-сонли гувоҳнома асосида фаолият кўрсатиб келган. Солиқ идораси ходимлари эса ушбу гувоҳномани инобатга олмай, Андижон шаҳар ҳокимлиги томонидан 2004 йил 12 январда берилган 0019-сонли бозорда чакана савдони амалга ошириш ҳуқуқи учун рухсат гувоҳномасининг муддати 2004 йил 12 февралда тугаганлиги асос қилиб олиб, тадбиркорни маъмурий ҳуқуқбузарликда айбдор деб топишган. Аниқроқ айтганда, юқорида таъкидланган 7345-сонли гувоҳноманинг қонунийлиги муҳокама этилмаган.

Бундан ташқари мувофиқлик сертификати муддати тугаган 9 турдаги жами 323 минг сўмлик чет элда ишлаб чиқарилган маҳсулотлар савдога қўйилган деб кўрсатилса-да, аслида бу маҳсулотларнинг 23 донаси, жами нархи 138.000 сўмлиги "Водий" номли эркаклар шимлари Ўзбекистонда ишлаб чиқарилгани ҳақидаги товаршунослик экспертизасининг 2004 йил 16 мартдаги 212-сонли хулосаси эътиборга олинмаган. Шунингдек, муддати тугаган деб мувофиқлик сертификатидан кўринишича, бу ҳужжат сертификатланган маҳсулотларнинг сотилиш муддатини чекламайди.

Айни пайтда **"Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"**ги қонуннинг 18-моддасида хусусий мулк бошқа мулк шакллари каби дахлсизлиги ва у давлат ҳимоясидалиги ҳамда ушбу қонуннинг 23-моддасида **"Тадбиркорлик фаолияти субъектидан мулкни олиб қўйишга, унинг бошқа ашёвий ҳуқуқларини бекор қилишга, шунингдек, бундай ҳуқуқларни чеклашга йўл қўйилмайди"**, деб белгиланган.

Афсуски, Андижон шаҳар Давлат солиқ инспекцияси ходимлари Д.Расулов, М.Умаров, М.Содиқов ва И.Расулов қонуннинг бу талабларини ҳисобга олмаган.

Ана шундай ҳолатларни ҳисобга олиб жиноят ишлари бўйича Андижон шаҳар судининг қарори билан тадбиркор Абдуғани Мирзаолимовга нисбатан юритилган маъмурий иш юритувдан тугатилди, ноқонуний олиб қўйилган 9 турдаги товар-маҳсулотлари қайтариб берилди.

Шундан сўнг, тадбиркорнинг вилоят адлия бошқармасига ёзган шикоят аризаси асосида унга етказилган моддий ва маънавий зарарни ундириш ҳақида фуқаролик ишлари бўйича Андижон туманлараро судига даъво ариза киритилди.

Чунки Андижон шаҳар Давлат солиқ инспекцияси ходимларининг ноқонуний хатти-ҳаракатлари натижасида тадбиркор А.Мирзаолимовнинг товарлари ноқонуний равишда олиб қўйилиб, 5 ой давомида мусодара моллар дўконида сақланган. Бунинг натижасида табиийки, тадбиркорга нисбатан моддий ва маънавий зарар етган.

"Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"ги қонуннинг 38-моддасида **"Тадбиркорлик субъектига етказилган зарарнинг ўрни бу зарар етказган**

Taassuf

шахс томонидан тўла ҳажмда шу жумладан бой берилган фойдани қўшиб қопланиши керак" деб белгиланган.

Марказий Банкнинг Андижон вилоят Бош бошқармаси томонидан 2004 йил 22 октябрда берилган маълумотномада қайта молиялаш ставкаси йиллик 18 фоиз белгиланганлиги кўрсатилган.

Шундан келиб чиқиб, тадбиркор 323.000 сўмлик молларини йиллик 18 фоизга кўпайтирилганда 24225 сўм миқдорида зарар кўрганлиги ўз тасдиғини топди. Бундан ташқари тадбиркор бу даврда қанча маънавий зарар кўрди, ишчанлик қобилиятини йўқотди.

Шу боис бу ҳолат ҳам суднинг эътиборидан четда қолмади. Яъни фуқаролик ишлари бўйича Андижон туманлараро суди томонидан чиқарилган ҳал қилув қарорига кўра, жавобгар Андижон шаҳар ДСИ ходимлари Д.Расулов, М.Умаров, М.Содиқов, И.Расуловларнинг зараридан тадбиркор Абдуғани Мирзаолимов фойдасига солидар тартибда 24.225 сўм моддий, 200 минг сўм маънавий зарар ундириладиган бўлди.

Хулоса шуки, солиқ идораси ходимлари қонунларни яхши билиб, тўғри қўллаганларида, тадбиркор фаолиятига "осмондан туриб қарамасдан", қонуний муомалада бўлганида ер чизиб қолишмасди.

Абдурашид АБДУҚАҲҲОРОВ,
ҳуқуқшунос
Илҳомжон ЭГАМНАЗАРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Huquqiy maslahat

МАСАЛА СУДДА ЕЧИМ ТОПАДИ

1991 йилда ота-онамнинг хоҳиши билан Самарқанд вилоятининг Иштихон туманидан Тошкент вилоятининг Янгийўл туманида яшовчи тоғамнинг ўғлига турмушга чиқдим. Бор-йўғи икки йил яхши яшадик. Кейинчалик турмуш ўртоғим ичиб келиб, бўлар-бўлмасга жанжал чиқара бошлади. 1995 йилдан эса бошқа аёлга ноқонуний уйланиб олди. Бу орада унинг ва қайнонамнинг менга берган азобларини душманимга ҳам раво кўрмайман. Ахийри, ажралиш мақсадида судга ариза бердим. Аммо суд бизга олти ой муҳлат берди. Ўртада уч нафар фарзандимиқз бор эди. Биз қонуний ажралмасимиздан аввал ота-онаси мени уйдан ҳайдаб чиқаришди ва уни учинчи марта уйлантириб қўйишди. Фарзандларим ҳам ўгай она қўлида қолди. Мен эса уй-жойсиз, фарзандларимсиз сарсон-саргардон бўлиб юрибман. Иштихон билан Янгийўлни ўртасида қатнайвериб чарчадим. Янгийўл фуқаролик судидагилар ҳали у, ҳали бу ҳужжат кам, деб аризамни қайтаришади. Айтингчи, шу масала юзасидан мен бошқа туман ёки вилоятдаги фуқаролик судларига мурожаат қилишим мумкинми? Уй қайнотамнинг номига, ундан менга ҳам улуш бериладими?

Манзура МУСУЛМОНҚУЛОВА
Тошкент вилояти

— Турмуш ўртоғингиз Оила кодексининг 40-41-моддаларига асосан судда қонуний ажралиши лозим эди. Бундан ташқари сиз доимий рўйхатда турган уйдан эрингизнинг ота-онаси ҳайдаб чиқаришга ҳаққи йўқ. Бу суд ажримида кўрсатилади. Ажралиш қонуний бўлиши ва суд яшаб турган уйдан сизга тегишли улушни ажратиб бериши лозим. Шу билан бир қаторда Оила кодексининг 44-моддасига мувофиқ суд қуйидаги масалаларни ҳал этади:

Никоҳдан суд тартибида ажратилаётган эр ва хотин вояга етмаган болалари ким билан яшаши, болаларга ва (ёки) меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож эр ёки хотинга таъминот бериш учун маблағ тўлаш тартиби, бу маблағнинг миқдори ёхуд эр-хотиннинг умумий мол-мулкини бўлишга доир келишувни кўриб чиқиш учун судга тақдим қилишлари мумкин.

Ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган масалалар бўйича эр ва хотин ўртасида келишув бўлмаган тақдирда, шунингдек, ушбу келишув болалар ёки эр-хотиндан бирининг манфаатларига зид эканлиги аниқланган тақдирда суд:

— **никоҳдан ажратилгандан кейин вояга етмган болалар ота-онасининг қайси бири билан яшашини аниқлаш;**

— **вояга етмаганларга таъминот бериш учун ота-онанинг қайси биридан ва қанча микдорда алимент ундирилишини аниқлаш;**

— **эр ва хотиннинг (улардан бирининг) талабига кўра уларнинг биргаликдаги мулки бўлган мол-мулкни бўлиши шарт.**

— **мол-мулкни бўлиш учинчи шахсларнинг манфаатига дахлдор бўлган ҳолларда суд мол-мулкни бўлиш талабини алоҳида иш юритиш учун ажратади.**

Сиз Фуқаролик процессуал қонунчилигига асосан ҳар хил баҳоналарни важ қилаётган суд устидан ҳамда никоҳ билан боғлиқ масалалар юзасидан вилоят фуқаролик судига мурожаат қилишингиз мумкин.

«ТАЪМИРЛАШ ШИРКАТНИНГ ВАЗИФАСИГА КИРМАЙДИМИ?»

Ҳурматли таҳририят ходимлари.

Мен бир масала юзасидан сизларга мурожаат қилмоқдаман. Гап шундаки, икки йил аввал орзу-ҳавас билан уйни таъмирлаган эдим. Бироқ юқори қаватда яшаганлигимиз учун уйнинг томидан ёғингарчилик даврида чакка ўтди. Бунинг оқибатида нафақат бизнинг, балки қўшниларимизнинг уйлари ҳам таъмирталаб аҳволга келиб қолди. Биз бу ҳақда уй-жой ширкатлари уюшмасига мурожаат қилган эдик, ҳокимиятдан пул ўтса, таъмирлаб берамиз, деб айтишди. Об-ҳаво пул ўтишини кутиб ўтирмайди-ку?! Бу борада яна қаерга мурожаат қилишимиз ва ёрдам олишимиз мумкин?

С. ЙЎЛДОШЕВА,
Андижон вилояти

— Сиз ўзингиз яшаб турган ҳудуддаги ширкат уюшмаси устидан фуқаролик судига мурожаат қилишингиз мумкин. Фуқаролик кодексининг 269-моддасига мувофиқ, **"фуқаро ўзининг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар (қарорлар)устидан бевосита судга ёки бўйсунув тартибида юқори органга, мансабдор шахсга мурожаат қилишга ҳақли**".

Бўйсунув тартибидаги юқори орган ва мансабдор шахслар шикоятни бир ой муддат ичида кўриб чиқиши шарт. Агар фуқаронинг шикоятига рад жавоби берилса ёки у шикоят берган кунидан эътиборан бир ой ичида жавоб олмаса, шикоят билан судга мурожаат қилишга ҳақли.

Шикоят ҳуқуқ ва эркинликлари бузилган фуқаро ёки унинг вакили, шунингдек, фуқаронинг илтимосига биноан тегишли равишда ваколат берилган жамоат бирлашмасининг, меҳнат жамоасининг вакили томонидан берилиши мумкин.

«МЕРОСГА ҲАҚЛИМИЗМИ?»

Биз оилада 6 (4 ўғил ва 2 қиз) нафар фарзанд эдик. Ота-онамиз вафот этгач, ҳовлида катта акам оиласи билан яшай бошлади. Орадан йиллар ўтиб акам ҳам вафот этди. Ўша ҳовлининг ёнидан иккинчи акамнинг уй қуриш нияти бор эди. Ер кам бўлганлиги учун у ўзи туғилиб ўсган ҳовлининг озроқ қисмини қўшиб олмоқчи бўлди. Аммо бунга марҳум акамнинг хотини ва фарзандлари розилик беришмади. Айтингчи, биз, яъни қолган фарзандлар ҳам ҳовлига меросхўр сифатида даъвогарлик қилишимиз мумкинми?

Аллаберди ШОДИЕВ,
Жиззах вилояти, Мирзачўл тумани

— Сизнинг бу саволингизга жавобан шуни айтиш керакки, Фуқаролик кодексининг 1118-моддаси 1-қисми бўйича меросхўрлар қаторига қуйидагилар киради: **мерос очилган пайтда ҳаёт бўлган фуқаролар, шунингдек, мерос қолдирувчининг ҳаётлик пайтида ҳомила ҳолида бўлган ва мерос очилгандан кейин тирик туғилган болалари васият ва қонун бўйича меросхўр бўлиши мумкин.**

Шу билан бирга ушбу кодекснинг 1135-моддасида қонун бўйича биринчи навбатдаги ворислар ҳақида ҳам сўз юритилиб, **мерос қолдирувчининг болалари (шу жумладан, фарзандликка олинган болалари), эри (хотини) ва ота-онаси (фарзандликка олувчилар) тенг улушларда қонун бўйича биринчи навбатдаги ворислик ҳуқуқига эга бўладилар. Мерос қолдирувчининг вафотидан кейин туғилган болалари ҳам биринчи навбатдаги ворислар жумласига киради, дея қайд этилган.**

Демак, уй акангизга васият бўйича мерос қилиб қолдирилмаган бўлса-да, сизлар ҳам қонун бўйича тенг улушда ворис ҳисобланасиз.

Саволларга ҳуқуқшунос С.НИЁЗОВА жавоб берди.

Bugunning gapi

Шу йилнинг 7 февралида давлатимиз раҳбари Ислом Каримов Оқсаройда Вазирлар Маҳкамасининг янги таркиби билан ўтказган йиғилишда шундай фикрларни таъкидлаб ўтди: "Ҳозирги пайтда республикамизда 159 та қишлоқ тумани бор ва уларнинг ҳар бири учун фермерлик ҳаракатини ривожлантириш ҳаётнинг энг муҳим талаби бўлиб турибди. Бу соҳада олдимиздаги асосий мақсад ҳам шундан иборат. Чунки эски колхоз ва совхозларнинг давр аллақачон ўтиб бўлганидек, бугунги ширкатларнинг ҳам даври ўтиб бормоқда. Модомики, фермерлик қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг самарали усули экан, бу ҳаракатга кенг йўл очиб бериш, фермерларни мулк эгасига айлантириш, масъулиятини ошириш, ерни уларга 50-100 йиллик муддатга ижарага бериш ҳисоб-китоб ишларини тўғри йўлга қўйиш орқали бу мақсадга эришиш мумкин".

ЕРНИ БОҚСАНГ, ЕР СЕНИ БОҚАДИ

Келинг, ушбу фикрларнинг яққол далили бўла оладиган бир мисол келтирайлик. Қўқонлик Шукуржон Аҳмедов ҳам кўпдан буён фермер хўжалиги ташкил қилишни дилига тугиб юрарди. Ана шу мақсадда у 2002 йилда Данғара туманидаги "Найманча" ширкатлар уюшмасига ариза билан мурожаат қилди. Албатта, унинг бу хайрли мақсадини қўллаб-қувватлашди. Яъни туман ҳокимининг 2002 йил 27 ноябрдаги 813-сонли қарори билан ширкат ҳудудидан 24,5 гектар ер ажратиб берилди ва янги "Авазбек Аҳмедов" фермер хўжалиги ташкил қилинди. Ерни 49 йил — узоқ муддатли ижарага бериш тўғрисида шартнома ҳам имзоланди.

Шундан сўнг фермер енг шимариб ишга киришди. Аввало 2003 йил ҳосили учун экилган ғаллани астойдил парвариш қилди.

Дастлабки саъйи-ҳаракатларнинг самараси ўлароқ, 2003 йилда ғалладан 45 центнер ўрнига 47,5 центнер пахтадан эса 31,4 ўрнига 33 центнердан ҳосил олиниб, ҳар иккала шартнома режаси ортиғи билан уддаланди. Йиллик даромад 14.073.289 сўмни, шундан соф фойда 6.997.593 сўмни ташкил этди. Олинган даромаддан битта "Т-40" ва битта "МТЗ-80" русумли тракторлар сотиб олинди. Бу техникалар фермер хўжалиги оёққа туриб олишига хизмат қилди.

2004 йил ҳам фермер хўжалиги учун омадли келди. Фермер энди ернинг "тили"ни топгандек эди. Шу боис ҳосилдорлик ҳам ошди. Гарчи 2003 йилдаги сингари 10,5 гектарга ғалла, 14 гектар майдонга пахта экилган бўлса-да, ғалла ҳосилдорлиги 52,3 центнер, пахта 43,6 центнерга етди. Табиийки, хўжалик ҳам шунга яраша даромад олди. Йил якунида лизинг шартномаси билан хўжаликка "ТТЗ-80" русумли трактор олинди. Буни фермер хўжаликларини ривожлантириш учун яратилаётган имкониятларнинг меваси, дейиш мумкин. Бундан ташқари тендер танловида ғолиб чиққан фермерга яна 19 гектар ер ажратилди.

2005 йилда хўжалик 19 гектар майдонга ғалла эккан. Қолган 24,5 гектар ерда пахта етиштириш мўлжалланаяпти.

Шукуржон ака мазкур фермер хўжалигини ташкил қилишдан аввал чорвачиликка ихтисослашган фемер хўжалигин фаолиятини йўлга қўйиш учун пухта замин ҳозирлаганди. Туман ҳокимлиги бунинг учун ҳам унга 20 гектар ер ажратиб берди. Айни пайтда фермернинг қўрасида 100 бош қорамол, 40 бош қўй мавжуд.

Фермер пилла етиштириш борасида ҳам кўпчиликка намуна бўлаяпти. 2004 йилда 7 қути ипак қурти парваришланиб, давлатга 390 килограмм пилла хомашёси топширилди.

— Эришаётган ютуқларимизнинг бош омили меҳнаткаш манфаатдорлигининг ошганидир. Манфаатдорлик, рағбат бор жойда иш доимо олдинга силжийверади. Истиқлолгача деҳқоннинг косаси оқармаган. Ўшанда шундай бир шиор "ихтиро" қилинганди: **"Ўзингни ўлдир, пиллани тўлдир"**. Ҳозир қанча кўп ишласанг, шунча кўп манфаат кўрасан, қадр-қиммат топасан, — дейди Шукуржон Аҳмедов биз билан суҳбатда. — Ўтган икки йилда топганимиз яхши кунларимизга насиб этди. Набираларим — Илёсбек ва Авазбекларнинг суннат тўйларини, қизим Иқболахон ҳамда ўғлим Шуҳратжонларнинг никоҳ тўйларини ўтказдик. Қолаверса, туманимиздаги 37-мактабгача таълим муассасасига 320.000 сўмликдан ортиқ ҳомийлик ёрдами кўрсатдик. Хўжалигимизда меҳнат қилаётган ишчиларнинг иш ҳақи ўртача 20-25 минг сўмдан иборат бўлаяпти. Якунланган йилда уларнинг ҳар бирига 500 килограммдан дон тарқатдик. Хуллас, фермерликни танлаб кам бўлганимиз йўқ.

Ҳақиқий деҳқон учун қиш бекорчилик фасли эмас. Шунинг учун айни кунларда фермернинг даласида иш қизғин. Ариқ-зовурлар тозаланаяпти, мўл ҳосил гарови саналган маҳаллий ўғит жамғариш авжида. Пахта экиладиган майдонга яхоб суви бериш бошланган.

Дарҳақиқат, бугун Шукуржон ака сингари қалб-қўрини, ғайрат-шижоатини ерга бағишлаган деҳқон ҳеч қачон кам бўлмайди. Ахир, "ерни боқсанг, ер сени боқади", деб бежиз айтишмаган. Аммо фермерларимиз орасида ерни олишга олиб, ундан бемақсад фойдаланаётган, бу билан халқнинг ризқини қияётганлари ҳам йўқ эмас.

Дарҳақиқат, бугун пешона тери эвазига ҳалол ризқ топадиган деҳқоннинг куни туғди. Ер, энг аввало, уни боққанни боқади. Дангасани ёқтирмайди.

Бошқача айтганда, ҳаммаси ўзимизнинг саъй-ҳаракатимиз, фидойилигимиз ва ташаббускорлигимизга боғлиқ.

Хуршид СУЛТОНОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Qonun ko`magi

Шартнома қонуний ҳужжат. У томонлар ўртасидаги муносабатни тартибга солиб қолмай адолат тамойиллари ва манфаатдорликни ҳам таъминлайди.

ШАРТНОМА ШАРТИ: ҲАЛОЛЛИК ВА МАСЪУЛИЯТ

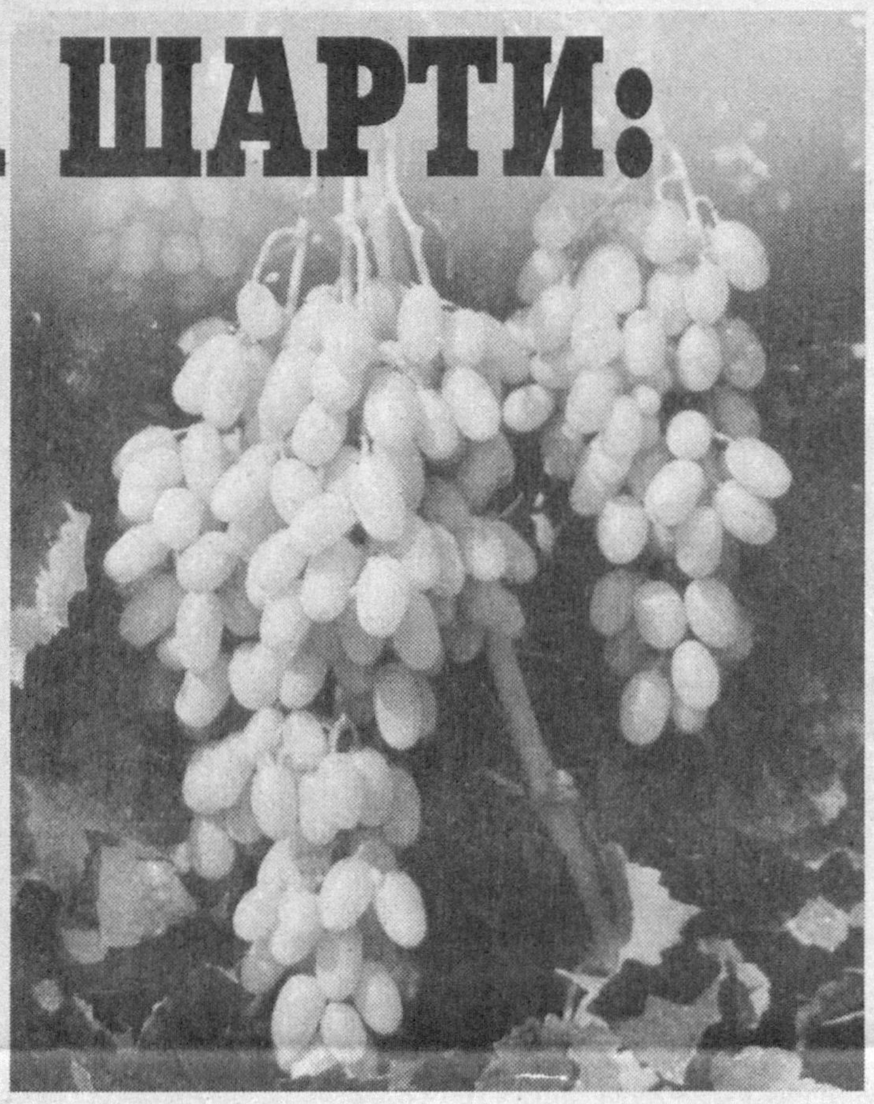

Бироқ шартномавий муносабатларга киришган томонларнинг бири зиммасидаги масъулиятни унутса-чи? Бундай вазиятда ортиқча асаббузарлик, сарсон-саргардонлик юзага келади.

Уйчи туманидаги "Бойхонбой" фермер хўжалиги билан "Наманганвино" очиқ турдаги ҳиссадорлик жамияти ўртасида 8-сонли контрактация шартномаси тузилганди. Мазкур шартноманинг 2.1-бандига асосан фермер хўжалиги ўтган йилнинг сентябр ойида жамиятга 1.950.000 сўмлик узум маҳсулоти етказиб бериш мажбуриятини ўз зиммасига олган эди. Жамият эса шартноманинг 4.4-бандига асосан қабул қилинган маҳсулот ҳақини 7 кундан кечиктирмай ҳисоб-китоб қилиши лозим эди.

"Бойхонбой" фермер хўжалиги аъзолари 8 сентябрдан 19 сентябргача, яъни 11 иш кунида 2.041.000 сўмлик узум маҳсулотларини "Наманганвино" ОТХЖга етказиб беради. Бироқ олмоқнинг бермоғини унутган "Наманганвино" ОТХЖнинг мутасаддилари икки тарафлама имзоланган шартноманинг 4.4 банди талабини бажаришни "унутиб" қўйишади. Ана шундай масъулиятсизлик оқибатида шартнома шартлари қўпол равишда бузилади. Табиийки, бундан фермер хўжалиги аъзолари катта миқдорда моддий зарар кўришади.

Ўрни келганда шуни айтиш керакки, шартномавий муносабатларда йўл қўйилган бундай хато ва камчиликларни ўтган йил мазкур жамият билан тузилган бир қатор контрактация шартномалари мисолида ҳам кўриш мумкин. Хусусан, жамият билан турли хўжаликлар ўртасида жами 113 та контрактация шартномалари имзоланган эди. Мазкур ҳужжатларга кўра, 4100 тонна, яъни 330.613.000 сўмлик узум маҳсулотлари етказиб берилиши мўлжаллланганди. Ҳақиқатда эса, жамиятга 3086 тонна, 283.649.000 сўмлик маҳсулотлари етказиб берилган. Бундан ташқари жамият икки тарафлама имзоланган шартномаларнинг 3.4 бандига асосан маҳсулот қийматининг камида 50 фоизини ўтган йилнинг 1 сентябрига қадар хўжаликка бўнак маблағи сифатида ажратиб бериши керак эди. Буни қарангки, жамият мутасаддилари томонидан бу шарт бор-йўғи 15,1 фоизга амалга оширилган холос. Бошқача айтганда, 25 та хўжаликка 49.938.000 сўм маблағ ўтказиб берилганини қандай изоҳлаш керак? Бу масаланинг бир жиҳати. Унинг иккинчи томони шундаки, тарафлар томонидан имзоланган шартномаларнинг ўзида ҳам бир қатор камчиликларга йўл қўйилган. Жумладан, Наманган туманидаги "Серҳосил" фермер хўжалиги билан тузилган шартномада на тартиб рақам, на тузилган сана ва амал қилиш муддати қайд этилган. Бундай хатони "Ўткирбек", "Алихон" ҳамда "Мустақиллик" фермер хўжалиги билан тузилган шартномалар мисолида ҳам кўриш мумкин.

Бундан ҳам қизиғи шундаки, Тўрақўрғон туманидаги "Қодирбек" фермер хўжалиги, Наманган туманидаги "Зарафшон" фермер хўжалиги билан тузилган шартномалар туманлардаги қишлоқ ва сув хўжалиги бўлимларида рўйхатдан ўтказилмасдан ижрога қаратилган. Бу эса Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 4 сентябрдаги 383-сонли қарори талабларини қўпол равишда бузишга олиб келган. Умуман айтганда, жамият мутасаддилари томонидан 88 ҳолатда ана шундай хато ва камчиликларга йўл қўйилган.

Шунингдек, фуқаро Толибжон Умаров ҳамда Чуст туманидаги "Убайдулло" фермер хўжалиги билан тузилган шартномаларда эса томонларнинг банк реквизитлари, юридик манзиллари кўрсатилмагани етмаганидек, жамиятнинг муҳри ҳам босилмаган. Муҳри босилмаган ҳужжатни қандай қилиб ҳақиқий ҳисоблаш мумкин? Шартнома тузишда йўл қўйилган камчиликлардан яна бири қабул қилинган маҳсулот учун ҳисоб-китоб қилиш муддатларининг хилма-хиллигидир. Масалан, Наманган туманидаги "Серҳосил" фермер хўжалиги билан тузилган шартноманинг 4.4-бандида ҳисоб-китоблар 7 кун ичида амалга оширилади деб белгиланган. Мингбулоқ туманидаги "Мустақиллик" фермер хўжалиги билан тузилган шартноманинг айнан шу бандида эса 45 кун ичида ҳисоб-китоб қилинади, деб кўрсатилган. Аксарият шартномаларда эса ҳисоб-китоб қилиш муддати умуман қайд этилмаган.

Биз бу камчилик ва нуқсонлар ҳақида бежизга фикр юритмадик. Чунки бундай қонунбузилиш ҳолатлари аввало, фермер хўжаликлари фаолиятига жиддий таъсир ўтказган, катта миқдорда моддий зарар етказган. Шу боис вилоят адлия бошқармаси йўл қўйилган хато ва камчиликларни бартараф этиш юзасидан "Наманганвино" очиқ турдаги ҳиссадорлк жамияти раиси Я.Иброҳимжонов номига шу йилнинг 5 феврал куни тақдимномани киритди. Шу билан бир қаторда 23 нафар фермер хўжалиги раҳбарларининг манфаатини кўзлаб, вилоят хўжалик судига даъво аризаси ҳам киритилди..

Анваржон ТУРСУНОВ,
ҳуқуқшунос
Маъмур МУСУЛМОНОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Jurnalist surishtiruvi

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Ушбу йиғилишга агрохизмат марказининг ўша вақтдаги раҳбари А.Турдиалиев раислик қилган экан. Бу қарорда Ёқуб Ўталов, Дилшод Турдибеков, Эркин Ўталов, Тўлқин Ўталов, Муҳаббат Ўталова, Шаҳло Ўталова, Ўрозгул ва Марғуба Ўталованинг ҳар бирига 0,35 гектардан, жами 2,8 гектар ер майдони деҳқон хўжаликлари тузиш учун ажратиб берилсин дейилган ва қарорнинг тасдиғи туман ҳокимлигидан сўралган.

Масаланинг туб моҳиятига етиш учун бу ўринда яна бир ҳужжатга тўхталиш керак. У ҳам бўлса, "Деҳқон хўжаликлари ер майдони харитаси"дир. Харитани юқоридаги йиғилиш баёнига асосланиб туман ер ресурслари хизмати бошлиғи Хайрулла Омонов тайёрлаган. Унда Ёқуб аканинг оила аъзоларига 130-контурдан 0,35 гектар ер майдони ажратишни кўрсатилган. Харитага Х.Омоновдан сўнг агрохизмат маркази раҳбари (собиқ) А.Турдиалиев ва ер тузувчи Ш.Жиянов имзо қўйиб, муҳр босишган.

АЙБДОР КИМ?

Журналистик суриштирувимиз давомида аниқланишича, 130-контурдаги ер ҳақиқатан ҳам, қишлоқ фуқаролар йиғини тасарруфида экан. Бироқ агрохизмат маркази раҳбари А.Турдиалиев ва у киши бошқарган йиғилиш иштирокчилари майдоннинг 2,8 гектарини қонунга хилоф равишда, хомталаш қилишмоқчи бўлишган.

Шу ўринда кўнглимизда яна бир қатор саволлар пайдо бўлди. Қизиқ, туман ер ресурслари хизмати бошлиғи Х.Омонов туманда деҳқон хўжалиги очиш учун захира ер йўқлигини билмасмиди? Қолаверса, Х.Омонов Қишлоқ фуқаролар йиғини тасарруфидаги ер майдонида деҳқон хўжалиги ташкил қилиш ноқонуний эканлигини нега ўйлаб кўрмаган?

Шунга ўхшаш бошқа саволларга жавоб излаётганимизда Ш.Собиров бизга туманда фермер хўжаликларини ташкил этиш фаолиятини мувофиқлаштириш комиссиясининг умумий йиғилиш баённомаси нусхасини берди. Ушбу йиғилишда ер ресурслари хизмати бошлиғи Х.Омонов деҳқон хўжалиги очмоқчи бўлганларнинг аризаларини ўқиб эшиттирган эмиш. Хулосага келганда йиғилиш "... агрохизмат маркази балансида ер йўқлигини инобатга олиб, деҳқон хўжалиги ташкил этиш учун "Самарқанд" қишлоқ фуқаролар йиғини раисига мурожаат қилинсин", деган тўхтамга келган. Тўғриси, бундай қарордан қандай маъни чиқишига ақлимиз етмади. Чунки деҳқон хўжаликлари ер харитасини чизиб "бўлади" қабилида тасдиқлаб берган Х.Омонов, бу гал ҳеч иккиланмасдан "бўлмайди" қабилидаги қарорга жимжимадор имзо қўйган.

Биз ҳуқуқий демократик давлат қураяпмиз. Қонунга бўйсунишни, қонунни ҳурмат қилишни, қонун асосида яшашни ўрганаяпмиз. Хўш, борди-ю, агрохизмат марказида захира ер бўлганида Ўталовларнинг деҳқон хўжалиги очиш учун юқорида тайёрланган ҳужжатлар **"Деҳқон хўжалиги тўғрисида"**ги қонун талабларига мос келармиди?

Афсуски, йўқ. Нега деганда, **"Деҳқон хўжалиги тўғрисида"**ги қонуннинг 3-моддасида деҳқон хўжалиги аъзолари жумласига кимлар кириши аниқ-тиниқ ёзиб қўйилган. Унга кўра, биргаликда яшаётган ва деҳқон хўжалигини биргаликда юритаётган оила бошлиғи, унинг хотини (эри), болалари, шу жумладан, фарзандликка олинган болалари, ота-оналари, меҳнатга қобилияти ёшга етган бошқа қариндошлари киради. Қонуннинг **"Деҳқон хўжаликларига ер бериш тартиби"**га доир 8-моддасига кўра, деҳқон хўжалиги учун суғориладиган ерларда 0,35 гектаргача ўлчамда ер берилиши мумкин. Демак, захира ер бўлганида, Ўталовларнинг ҳар бирига эмас, оила аъзоларининг ҳаммасига битта — 0,35 гектаргача деҳқон хўжалиги учун ер бериш мумкин бўларди.

— Шариф Собировнинг ҳузурига икки ой қатнаб овора бўлдим, — деб куйинади Ё.Ўталов. — Деҳқон хўжалиги очишга имкон йўқ экан, нега ўша вақтнинг ўзида буни менга айтиб қўйишмади? Аксинча, фуқаролар йиғинидан розилик олиб кел, дейишди Фуқаролар йиғини раиси Нормуҳаммад Жияновга учрашсам, "Деҳқон хўжалиги очишимиз учун бизга ваколат берилмаган", дейди. Туман марказига қатнайвериб, бир юз эллик минг сўмдан зиёд харажатга тушдим. Харажатларимни энди менга ким тўлайди?

Ш.Собиров эса 50-сонли хат нусхасини кўрсатади. Ана шу хат орқали ариза эгасига кам таъминланган оилаларга бериладиган ердан деҳқон хўжалиги очиш мумкин эмаслигини вақтида хабар қилганини айтади. Ё.Ўталов эса хатдан бехабар эмиш.

Шу ерда мақолага сўнгги нуқта қўйиш мумкин эди. Аммо Ёқуб Ўталов берган ёзма тушунтиришнинг бир ўрнини келтириш лозим кўринади.

"Ўғлим Санжар иккинчи гуруҳ ногирони. 2003 йилда вилоят ва туман ҳокимликлари Бутуниттифоқ хайрия жамғармаси кўмаги сифатида деҳқончилик қилишимиз учун бир гектар ер майдони ажратиб берган".

Ана, ёрдам кўрсатилибди-ку?! Холис баҳо берганда борига шукур қилган яхши. Яна ҳар ким ўзи билади.

Агрохизмат маркази ҳудудида жойлашган фермер хўжаликлари умумий йиғилишининг қонуний қарори, деҳқон хўжаликлари харитаси, бор отангга, бор онангга қабилидаги иш тутими Ё.Ўталовни юқори идораларга ариза ёзиши сабаб бўлган. Ёқуб Ўталов Бирлашган таҳририятга жўнатган аризаси мазмунидаги хатларини бошқа маҳкамаларга ҳам юборган. Улар аризачига ҳуқуқий маслаҳат бериш билан овора.

Айтмоқчимизки, бундай ҳуқуқий тушунтириш мутасаддилар томонидан ўз вақтида берилганда эди, бунчалик оворагарчилик, шикоятбозликка ҳожат қолмасди.

Бундан келиб чиқадиган хулоса шуки, ҳар бир мутасадди раҳбар зиммасидаги масъулиятни тўлиқ адо этиши, қўл остидаги одамларнинг оғирини енгил қилиши керак. Шундагина унинг юзи ёруғ бўлади, ортиқча тушунмовчиликка ўрин қолмайди.

Абдуҳамид ХУДОЙБЕРДИЕВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Хусусан, Тошкент вилоят хўжалик суди томонидан 2004 йилда давлат эҳтиёжи учун ғалла ва пахта топшириш контрактация шартномаси бўйича мажбуриятларини бажармаган фермер хўжаликларига нисбатан жарима қўллаш тўғрисидаги ишларни кўриш суд амалиётини таҳлили ҳам тарафлар ўртасида юзага келаётган келишмовчиликларни тартибга солувчи меъёрий ҳужжатлар қабул қилиш зарурати туғилаётганини кўрсатмоқда.

Гап шундаки, фермер хўжаликлари раҳбарлари ғалла ва пахта топшириш режасини ўзларига боғлиқ бўлмаган ҳолатлар (форс-мажор) таъсирида бажара олмаганини баён қилиб, судга ернинг мелиоратив (ер ости сувларини кўтарилиши, шўр босиши) ҳолати бузилгани, уруғ униб чиқмагани ҳамда табиий офатлар тўғрисидаги далолатномалар тақдим қилишган.

Шуни айтиш керакки, бу далолатномаларнинг баъзи бирлари фермер хўжаликлари ва туман қишлоқ ҳамда сув хўжалиги бошқармаси вакиллари иштирокида тузилган бўлса, бошқалари фермер хўжалиги уюшмаси вакили ва суғурта идоралари вакиллари иштирокида, баъзилари эса фермер хўжалиги вакили билан унинг ходими ўртасида тузилган. Бироқ асосий манфаатдор тараф ҳисобланмиш тайёрловчи ("Ўздонмаҳсулот" ва "Ўзпахтасаноатсотиш") корхоналар вакиллари жалб этилмаган.

Бир мисол. 2004 йил 10 июлда Қуйи-Чирчиқ туман ҚСХБ бош ҳосилоти, туман фермерлар уюшмаси мутахассиси, "Адолат" фермер хўжалиги раиси ва унинг аъзолари томонидан тузилган далолатнома мазмунига кўра, Гулистон ширкат хўжалиги ҳудудида жойлашган фермер хўжалигининг 16 гектар пахта майдони жойига бориб кўздан кечирилган. Фермер хўжалиги томонидан 16 гектар майдонга чигит қадалган бўлиб, шундан 8 гектар майдонда уруғ яхши униб чиқмаган, ўртача кўчат сони 1 гектар майдонда 30-40 мингни ташкил этган. Бунинг асосий сабаби шудгорлаш ишлари кеч ўтказилган, кечки шудгордан кейин ер пишиб етилмагани оқибатида чигит экиш ишлари сифатсиз ўтказилган.

Бундан ташқари, баҳор ойларида ёғингарчилик кам бўлгани учун уруғ униб чиқиши учун сув қўйишга ҳаракат қилинган. Аммо пахта даласи нотекис бўлгани сабабли 8 гектар майдонни тўлиқ суғориш имконияти бўлмаган. Бунинг натижасида уруғ кеч униб чиққан майдондаги кўчатлар сийрак, ночор аҳволда бўлган ва ривожланишдан орқада қолиб кетган.

Иккинчи бир мисол. 2004 йил 10 августда Оққўрғон тумани ҚСХБ бошлиғи, ҚСХБ ҳосилоти, туман сув хўжалиги бўлим бошлиғи, туман суғурта бўлими бошлиғи, "Худойберган" фермер хўжалик раиси ва унинг аъзоси иштирокида қуйидагича далолатнома тузилган.

Яъни "Худойберган" фермер хўжалиги ер майдони кўздан кечирилганда пахта экилган 18.9 гектар пахта майдонининг ярмидан кўпини зах босиб кетган. Дарё сувининг кўтарилиши натижасида ерни 4-5 марта сув босиш ҳолати қайтарилган. 2003 йилда эса бутун майдонни сув босиб кетган ва зарур ҳосилни олиш иложи бўлмаган.

Сув тошқини оқибатида ерни бегона ўтлар, айниқса, ажриқ босиб кетган ва унинг мелиоратив ҳолати ёмонлашган.

Ернинг бал бантетини қайта текшириб чиқиш ва янги шартнома тузишда бу ҳолатларни инобатга олиш тавсия этилган.

Яна бир мисол. 2004 йил 4 сентябрда Оққўрғон тумани ҚСХБ бошлиғи ўринбосари, туман ҚСХБ мутахассиси, туман "Агросуғурта" бўлими бошлиғи, хўжалик раҳбари, хўжалик бош ҳосилоти ва хўжаликнинг бош мироби томонидан тузилган далолатномада ширкат хўжалигининг 2004 йил ҳосили учун экилган 433-165-343-188 контурларидаги пахта майдонларининг асосий қисмида ер ости суви кескин кўтарилиб кетгани, атрофдаги ер ости сувини тортувчи зовурлар бир неча йиллардан буён тозаланмагани қайд этилган.

Пахта экилган майдонларни, нам таъсирида, бегона ўтлар босиб кетган. Ғўзалар сарғайиб, ҳосил элементлари тўкилган, 165 контурдаги 7 гектар майдонда эса ғўза ниҳоллари зах суви таъсирида нобуд бўлган. Пастки ярусларидаги ҳосил элементлари ва барглари сарғайиб, тўкила бошлаган.

Ушбу контурлардан 63 гектар майдондаги кўчат сони ва ҳосили кўздан кечирилганда, 1 гектар майдонда ўртача 23-27 минг туп кўчат мавжуд бўлиб, ҳосилдорлик даражаси 7 центнерни ташкил этган. Далолатномада бу майдонларда кейинги йилги ҳосил учун ички ва хўжаликлараро ариқ-зовурларни механизм билан тозалаш, ер ости сувини қочириш учун қўшимча ариқлар тортиш тавсия этилган.

Шуни айтиш керакки, баъзан шундай далолатномалар асосида туман қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармаси томонидан тайёрловчи корхонага контрактация шартномасини бекор қилиш тўғрисидаги хулосалар юборилган. Ушбу хулосалар билан тайёрловчи корхоналар ҳам келишган. Чунки контрактация шартномасида шундай ҳолатлар бўйича берилган хулоса шартномани ўзгартиришга асос бўлиши белгиланган. Баъзан эса бундай ҳужжатлар хўжалик вакилларига топширилганлиги туфайли хўжалик билан тайёрловчи ўртасидаги ҳуқуқий муносабатларга ҳеч қандай ўзгартириш киритилмасдан қолган. Бундай ҳужжатнинг мавжудлиги тайёрловчига фақат суд мажлисидагина маълум бўлган.

ДАЛОЛАТНОМА ТУЗИШ: МУАММО ВА ЕЧИМ

Юқорида қайд этилган далолатномалар турли ҳолатлар бўйича қишлоқ хўжалиги масалалари билан шуғулланувчи мутахассислар, ширкат ва фермер хўжаликлари вакиллари иштирокида тузилган бўлиб, уларда фақат ер ёки экиннинг ҳолати акс эттирилган. Ҳолбуки, ҳар бир ҳолат юзасидан маҳсулот етказиб бериш шартномаси бўйича иккинчи тараф — "Ўздонмаҳсулот" ва "Ўзпахтасаноатсотиш" корхоналари вакиллари хабардор қилиниши ва улар ҳам далолатнома тузишда бевосита иштирок этиб, ўзгартириш киритишни муҳокама этиши лозим эди.

Бундан ташқари, далолатномаларда бирон-бир ҳолат бўйича ернинг сифати ёки экиннинг ҳолати тўғрисида биологик, физиковий, кимёвий лаборатория текшируви ўтказилганлиги ёхуд махсус ваколатли идоранинг экспертиза хулосаси олинганлиги тўғрисида маълумотнома мавжуд эмас.

Буларни таъкидлашдан муддао шуки, далолатномаларнинг бундай кўринишда тузилиши, уларнинг қай даражада асосли эканлиги масаласига суд томонидан баҳо беришда бир қатор қийинчиликларни келтириб чиқармоқда. Яъни суд ишнинг ҳақиқий ҳолатини аниқлаш учун турли мазмунда экспертиза тайинлаш, тегишли мутахассисни ишга жалб қилиш, ерларни жойига чиқиб кўздан кечириш каби бир қатор процессуал ҳаракатларни амалга оширишга мажбур бўлмоқда. Бироқ форс-мажор ҳолати билан боғлиқ воқелик 5-6 йил илгари содир бўлганлиги учун асл ҳолатини

Talab, taklif, mulohaza

аниқлаш жуда қийин кечмоқда.

Юқорида баён қилинганлар фавқулодда ҳолатлар юзага келганини аниқлаш бўйича комиссия тузиш ва бу ҳолатлар юзасидан далолатнома тузиш тартибининг мавжуд эмаслиги туфайли тарафлар юзага келган форс-мажор ҳолатини белгиловчи ҳуқуқий механизмнинг мавжуд эмаслигини англатади.

Юқорида билдирилган фикрлардан келиб чиқиб, шуни айтиш керакки, Қишлоқ ва Сув хўжалиги вазирлигига Ер ресурслари, геодезия, картография ва Давлат кадастри, Ўзгидрометбюро ва "Ўзагросуғурта" ДАК билан биргаликда давлат эҳтиёжи учун ғалла ва пахта экилган майдонларда форс-мажор (ернинг мелиоратив ҳолатини бузилиши, уруғ униб чиқмаслиги, табиий офатлар) ҳолатини белгилаш тўғрисидаги тартибни ишлаб чиқиш ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқлаш ҳамда уни Адлия вазирлигида рўйхатдан ўтказиш зарурати юзага келган.

Мазкур тартибда қишлоқ хўжалиги ва фермер, ширкат хўжаликлари ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчилар томонидан контрактация шартномалари бўйича ғалла, пахта ва бошқа маҳсулотларни етиштиришда юзага келадиган фавқулодда ҳолатлар, яъни ернинг мелиоратив ҳолатини бузилишини (ер ости сувларини кўтарилиши, шўр босиши, уруғ униб чиқмаслиги, табиий офатлар, ноқулай об-ҳаво (сув босиши, қурғоқчилик, сел оқими, дўл ёғиши, қор босиши, кучли шамол ва айрим ҳашоратларнинг кўпайиб кетиши) белгилаш услубини тартибга солиш қоидалари акс эттирилса, мақсадга мувофиқ бўларди.

Шунингдек, бу Тартибда хўжаликда форс-мажор ҳолати юзага келгани ва унинг сабабларини аниқлаш тўғрисида ариза кўриб чиқиш, далолатномалар тузиш тартиби, комиссия аъзоларининг ҳуқуқ ҳамда бурчлари, уларнинг ваколатлари, далолатнома бўйича манфаатдор тарафларнинг эътироз билдириш тартибларини аниқ-равшан кўрсатилиши лозим.

Хулоса ўрнида шуни айтиш керакки, айнан шундай ҳужжатнинг тайёрланиши ва уни қабул қилиниши ҳар бир ҳолат бўйича қатнашувчи комиссия аъзоларининг ваколатларининг аниқ белгиланибгина қолмай, уларнинг далолатнома тузиш ва хулосалар бериш бўйича масъулиятини ҳам оширади, деган умиддамиз.

Шоназар БЕРДИЕВ,
Тошкент вилоят хўжалик суди раиси

Istiqlol va imkoniyat

АДОЛАТ ВА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ТАРАҚҚИЁТИМИЗ КАФОЛАТИДИР

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Шунингдек, қуйи судларда, агар даъво миқдори белгиланган суммадан ортиб кетса ёки тарафларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш талаб қилинганида, раислик қилувчининг ажримига кўра, адвокатлар ишга жалб этилади. Юқори инстанция судларида фуқаролик ишларининг кўрилишида адвокат иштироки мажбурий ҳисобланади.

Биринчи инстанция судларида меҳнатга оид низоли ишларни кўриб ҳал қилиш жараёнида тарафларнинг вакили сифатида адвокат билан бир қаторда касаба уюшмаси ёки тадбиркорлар ташкилотининг вакиллари ҳам иштирок этиши мумкин. Иккинчи инстанция судларида эса, юқорида таъкидланганидек, адвокатларнинг иштироки мажбурий бўлса-да, лекин уларнинг вазифаларини касаба уюшмаси ёки тадбиркорлар ташкилотининг вакиллари ҳам амалга ошириши мумкин. Лекин Федерал судларда ишларни кўриб ҳал қилиш жараёнида эса тарафларнинг вакиллари сифатида фақатгина адвокатлар иштирок этиши талаб этилади.

Мамлакатимизда ҳам суд-ҳуқуқ соҳасида олиб борилган ислоҳотларнинг натижаси ўлароқ, суд ишларини апелляция ва кассация тарзида кўриб чиқиш институтлари жорий этилди. Бу эса ўз навбатида қуйи суд инстанциялари томонидан чиқарилган қарорларнинг қонуний, асосли ва адолатли эканлигини қайта текшириш имкониятини бериш билан бирга фуқароларнинг суд қарорлари устидан шикоят қилиш учун қўшимча кафолатни кучайтирди. Суд ишларини апелляция ва кассация тарзида кўриб чиқиш институтларининг ташкил этилиши, шунингдек, юқори судлар, хусусан, Республика Олий судининг ваколати доирасидаги вазифаларни, яъни қуйи судлар томонидан фуқаролик ҳамда жиноят ишларини кўриш ва ҳал қилиш жараёнида қонунларни қўллаш юзасидан тушунтиришлар бериш, қонунчилик ва инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишни ривожлантириш мақсадида қонун ижодкорлиги вазифасини ривожлантириш ва такомиллаштиришга қўшимча шароитлар яратиб берди.

Давлатимиз раҳбари Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги маърузасида суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш бўйича амалга оширилган ижобий ишларни қайд этиш билан бирга, бу соҳада ҳали ечимини кутиб турган жиддий муаммолар борлигини ҳам алоҳда таъкидлаб ўтди. Юртбошимиз биринчи галдаги масала сифатида судларнинг ҳақиқий мустақиллиги ва эркинлигини таъминлаш билан боғлиқ эканлигини эътироф этар экан, одил судловни амалга оширувчи ягона орган бўлмиш судлар мустақиллигини амалда таъминлаш, судларнинг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳамда дахлсизлигини ҳимоя қилишдаги ролини ошириш мақсадида прокурор ваколатларининг бир қисмини судларга ўтказиш масаласига алоҳада тўхталди.

Шуни айтиш керакки, мамлакатимиз қонунчилигида фуқароларнинг, корхона, ташкилотларнинг субъектив ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишнинг турли шакллари — суд, маъмурий ва жамоатчилик йўли билан ҳимоя қилиш шакллари назарда тутилган, ўз навбатида суд орқали ҳуқуқни ҳимоя қилишни устун қўяди. Статистик маълумотларга қараганда, 1997 йилда фуқаролик ишлари бўйича судларга 43.400 та даъво аризалари келиб тушган бўлса, бу кўрсаткич 2001 йилга келиб 90.607 тани ташкил этган. Бундан ташқари, фуқаролик ишлари бўйича судларда кўрилиб ҳал қилув қарори чиқарилган ишлар 2002 йилга нисбатан 2003 йилда 109312 тадан 178336 тага, яъни 69054 тага ортган. Бу кўрсаткичлар, ўз навбатида, фуқароларимиз онгида суд идораларига нисбатан ишонч ортиб бораётганини яққол тасдиқлайди. Дарҳақиқат, судларнинг ҳақиқий мустақиллиги ва эркинлигини таъминлаш мақсадида суд идораларининг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш юзасидан ваколатлар доираси, яъни суд юрисдикцияси қамровини кенгайтирилиши ҳамда ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва эркинлигини суд орқали ҳимоя қилиш, давлат идоралари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмаларининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқининг кафолатланиши давр талабига айланиб бормоқда.

Музаффаржон МАМАСИДДИҚОВ,
юридик фанлари номзоди

Jamiyatimiz maqsadi

ТАРБИЯ БИЗ УЧУН САОДАТ

Ҳамма даврларда ҳам маърифатпарвар, ўз халқининг тақдири учун қайғурадиган кишилар униб-ўсиб келаётган ёш авлодга эртанги кун эгалари деб қараб, уларнинг ўтмиш аждодларга ва келажак авлодларга муносиб инсонлар бўлиб вояга етишиши йўлида саъй-ҳаракат кўрсатишган.

Истиқлолнинг дастлабки йилларидан мамлакатимизда ёш авлоднинг пухта билим олиши, ўз имконият ва салоҳиятини тўлиқ рўёбга чиқариши, бир сўз билан айтганда, баркамол авлод бўлиб вояга етиши учун яратилган тенгсиз шарт-шароит ва имкониятлар замирида ҳам жамиятимизнинг эртанги куни билан бевосита боғлиқ қутлуғ мақсад мужассам.

Албатта, фарзанд тарбияси доимий эътибор, масъулият ва жавобгарлик талаб қилади. Шу маънода Президентимиз Ислом Каримов Олий Мажлиснинг қонунчилик палатаси ва Сенатининг биринчи Қўшма Мажлиси якунида хорижий ва маҳаллий оммавий ахборот воситалари ходимлари билан ўтказган матбуот анжуманида халқимиз диққат-эътиборини яна бир марта фарзанд тарбияси билан боғлиқ масалаларга қаратди.

Давлатимиз раҳбарининг куюниб айтган сўзлари ҳар биримизни фарзанд тарбиясига яна бир марта жиддий эътибор қаратиш, бу борада йўл қўйилган айрим хато ва камчиликлардан ўз вақтида жиддий хулоса чиқариб олишга ундайди.

Ҳеч кимга сир эмас, орамизда тарбия борасида юзага келган эътиборсизлик туфайли ёмон йўлга кириб қолган, баъзан эса жиноятга қўл урган ўсмирлар ҳам учраб туради. Биргина мисол.

2004 йилда Бухоро вилоятида рўй берган жиноятларнинг 3,1 фоизи вояга етмаганлар томонидан содир этилган. Ўсмир ёшлар асосан ўғирлик, майда безорилик каби қилмишларга қўл уришган.

Шу ўринда табиий савол туғилади: вояга етмаганлар томонидан содир этилган бу жиноятларнинг сабаби нима билан изоҳланади?

Бизнингча, бунинг бош сабабларидан бири ана шу жиноятга қўл урган ўсмирларнинг тарбиясидаги кемтиклик билан боғлиқ.

Иккинчи томондан эса, ҳаётда ўз ўрнини тополмаган баъзи катта ёшдаги кишилар жиноий қилмишларига вояга етмаганларни жалб қилаётганидан ҳам кўз юмиб бўлмайди. Чунки ўсмирлар томонидан содир этилган жиноятларнинг 8,7 фоизи катта ёшдаги кишилар таъсирида амалга оширилган.

Бундан ташқари, бу ўсмирлар яшаган маҳалла, мактаб, оила, жамоатчилик ўртасидаги ҳамкорлик кишини қониқтирмайди.

Энг асосийси эса, муаммонинг ўқ илдизи оиладаги тарбияга бориб тақалади. Чунки жиноий қилмишга қўл урган ўсмирларнинг ҳаёти билан танишганда, улар аввало оилада яхши тарбия кўрмагани, ота ёки она бу масалага эътиборсизлик билан қарагани маълум бўлди. Шу боис ҳам бугунги кунда вилоятимизда бола тарбиясига салбий таъсир кўрсатган 111 нафар ота-она билан ички ишлар идоралари томонидан якка тартибда тарбиявий ишлар олиб борилмоқда. Албатта, бундай ўзлари тарбияга муҳтож ота-оналарнинг фарзандлари ёмон йўлга кириб кетмаслигига ким кафолат беради, деган савол кишини ўйлантиради.

Бугун фарзандларимиз эртанги куннинг эгалари деб қаралаётган экан, уларнинг тарбиясига қарашга бефарқ ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Афсуски, вилоятда 29 нафар ота-она болалари тарбиясига юзаки қараганлиги учун ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум этилди. 46 нафар ота-онанинг фарзандига бўлган ҳуқуқларини чеклаш мақсадида фуқаролик судларига даъво аризалари киритилди. Болаларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш борасида мажбуриятларини бажармаганликлари учун 450 нафар ота-оналар МЖтКнинг 47-моддаси билан маъмурий жавобгарликка тортилди.

Эҳтимол, кимнингдир назарида ота-оналарга нисбатан қўлланилган чоралар оғир бўлиб туюлиши мумкин. Бироқ фарзанд тарбиясининг долзарблиги шундай чораларни қўллашни тақозо этади.

Ўрни келганда яна шуни айтиш керакки, бугун ҳаётимизда вояга етмаганлар жавобгарлигини енгиллаштириш йўлида одилона сиёсат олиб борилмоқда. Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан қабул қилинган қонунга асосан фақат 2004 йилда жиноят ишлари бўйича вилоят шаҳар, туман судлари томонидан биринчи босқичда кўрилган 70 та жиноят ишлари бўйича 61 нафар вояга етмаганларга нисбатан озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазолар тайинланди. Бу 61 нафар ўсмирга ҳалол ва пок яшаш, ҳаётда ўз ўринларини топиш, хатоларидан сабоқ чиқариш имкони берилди, деган маънони англатади.

Улуғ маърифатпарвар, мутафаккир Абдулла Авлоний таъкидлаганидек, "тарбия бизлар учун ҳаёт, ё мамот, ё нажот, ё ҳалокат, ё саодат, ё фалокат". Тарбияни чинакам саодат билиб, жиноятчиликка қарши изчил кураш олиб борсак, албатта, мақсадга эришамиз. Зеро келажак бугунги авлод қўлида. Истиқбол пойдевори мустаҳкам бўлса, юрт келажаги ёрқин, адолат ва эзгулик пойдор бўлади.

М.ВОҲИДОВ,
ҳуқуқшунос
Валижон ЮСУПОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Ajab savdolar

Кейинги пайтларда хорижда ишлаб келиб, тезда бойиб кетаман, деган ҳавойи илинж билан ўзини ўққа-чўққа ураётган, ҳатто фирибгарлар тузоғига тушиб қолаётган, яхши ният билан "туккан тугунчаси"ни ҳам олдириб қўяётган кишилар ҳаётига онда-сонда бўлса-да, учраб турибди.

"ҲОЖАТБАРОР" ФИРИБГАРЛАР

Эндигина йигирма беш баҳорни қаршилаётган Қарши шаҳрилик Элбек исмли йигит бир жойда ўқимас ҳам, ишламас ҳам эди. Бироқ у мўмай даромад, ёғли луқмани яхши кўрарди. Шу йўлда, яъни нопок йўл билан бўлса-да, даромад топиш бир неча марта катта-кичик фирибгарликларга қўл урди. Унинг фирибгарлик фаолияти вилоятдаги хорижга чиқиш ва келиш фуқаролик бўлимининг катта нозири Қўшоқ акаси билан яқиндан танишгач, агар шундай дейиш мумкин бўлса, "расмийлашди" ва "кенгайди". Энди у хорижга бориб ишлаб келиш илинжида юрган фуқароларга тузоқ қўя бошлади.

Шундай кунларнинг бирида Шаҳрисабз шаҳрида яшовчи Наргиза, Камола, Гўзал исмли аёллар кимдандир таъриф-тавсифини эшитишган некилли, Элбекни излаб келишди. Улар Кореяга бориб ишлаб келиш ниятида эканлигини эшитган Элбек ич-ичидан қувониб кетди. Ва бир зумда аёлларнинг қўйнини пуч ёнғоққа тўлдириб, паспортларини олиб қолди. Шундан сўнг ўзининг жиноий шериги Нормўминов орқали аёллар номидан хорижга чиқиш учун ариза-анкеталарни тўлдириб, бу ҳужжатлар асосида Арипова, Қаюмова, Баратовага чет элга чиқиш учун рухсатнома (виза) бериш эвазига қиймати 97,025 сўмга тенг бўлган 100 АҚШ доллари ва 500 минг сўмни пора тариқасида беради. Ҳамма ишлар хамирдан қил суғургандек осон битади. Бундан ҳам, "ҳожатбарор"нинг ҳам оғзи қулоғида эди. Кейин эса Элбек чўнтакда визали паспортлар билан аёлларни олиб Самарқанд шаҳрига йўл олади. Ва бу ерда уларни самарқандлик Мусина исмли аёлга рўбарў қилади. Мусина опа аёллар билан бирмабир суҳбатлашиб, уларни Кореяга эмас, балки Бирлашган Араб амирликларига нопок иш билан шуғулланиш учун юборажагини билдиради. Табиийки, бундай шартдан учала аёл ҳам норози бўлади. Шундан сўнг Самарқанддан қайтишаётганда аёллар Элбек жанжаллашиб қолишади. Улар паспортларни қайтариб беришни талаб қилишади. Бироқ Элбек бунга кўнмайди. У паспортларга виза қўйдириш учун акахонига 600 АҚШ доллари миқдорида пул берганини айтади. "Шу пулларни берсаларинг, мен паспортларингни қайтариб оласиз" дейди у. Буни эшитиб, аёллар танг қолишади.

"Қаҳрамонимиз" эса ўз фаолиятини яна давом эттириб, Д.Бобоева, Н.Тошмановага ҳам олиб беришга ваъда қилиб, фуқаролик паспорти ҳамда 75 минг сўм пулини олиб, чўнтагига уради. Қалбакилик сохтакорликни келтириб чиқаради. Сохтакорликнинг турган битгани — жиноят. Д.Бобоева ва Н.Тошманова Элбекдан ҳадеб паспортини қайтариб беришни сўрайвергач, у яна қаллоблик йўлига ўтади. Яъни анчадан буён ўзида сақлаб келаётган Қаюмованинг паспортидаги рухсатномани ажратиб олиб, Бобоеванинг паспортига, Баратованинг паспортидаги рухсатномани эса Тошманованинг паспортига ёпиштиради ва уларнинг қўлига тутқазади. Бу қалбаки ҳужжат билан йўлга чиққан Н.Тошманова ўтган йил январ ойида Москва шаҳрига боради. Бироқ апрел ойида ҳужжатлари сохта бўлганлиги туфайли қайтиб келади. Д.Бобоева эса қалбаки ҳужжат билан чет элга чиқиш мақсадида йўлга чиқиб, Тошкент вилоятининг Ангрен шаҳридаги постда тўхтатиб қолинади. Хуллас, алданган аёллар Элбек Бобоқулов ва Қўшоқ Нормўминовлар устидан тегишли идораларга мурожаат этади. Ёлғоннинг умри қисқа. Ҳаётда зиғирдек қинғирлик ҳам беиз кетмайди. Қонун уларнинг ноқонуний хатти-ҳаракатига чек қўйди. Қилмишлари фош этилган фирибгарлар суд ҳукми билан тегишли жазога тортилди.

Бу воқеанинг кишини ўйлантирадиган яна бир томони бор. Гап шундаки, фирибгарлар тузоғига тушган аёлларнинг хатти-ҳаракатини ҳам сира оқлаб бўлмайди. Аниқроқ айтганда, улар амалдаги қонунларни четлаб ўтиб, мақсадига етишмоқчи бўлди. Бироқ ноқонуний уриниш охир-оқибат ана шундай кўнгилсизлик билан тугаши аниқ эди.

Бунинг устига бугун минглаб фуқаролар қонунга амал қилган ҳолда дунёнинг исталган мамлакатига бемалол бориб келишмоқда.

Айтмоқчимизки, қонун талабларини писанд қилмаслик, ҳеч шубҳасиз, ана шундай кўнгилсизликка олиб келади. Буни ҳеч қачон ёддан чиқармаслик керак.

Ғози РАҲМОН,
"Инсон ва қонун" мухбири

Япония давлатида суд тизими ягона бўлиб, мамлакатда хўжалик, ҳарбий, конституциявий, фуқаролик, маъмурий судлар йўқ. Мамлакатда 438 та интизомий, 50 та оилавий, 50 та ҳудудий, 8 та юқори ва битта Олий суд мавжуддир. Интизомий, ва оилавий судлар биринчи инстанция судлари бўлиб, тенг мақомга эга. Бу судларда фуқаролик, хўжалик низолари ҳамда жиноят ишлари кўрилади.

ЯПОНИЯ СУД ТИЗИМИ: ТАЖРИБА ВА ЎЗИГА ХОСЛИК

Оилавий судларда эр-хотин, ота-она ва фарзандлар ўртасидаги ҳар қандай низолар, никоҳни бекор қилиш, нафақа тўлаш, мерос ва бошқа келишмовчиликларга доир низолар ҳамда вояга етмаганлар томонидан содир этилган жиноят ишлари кўрилади.

Ҳудудий судларда эса биринчи инстанция суди тариқасида интизомий ва оилавий судларда кўриладиган ишлардан ташқари, барча турдаги ишлар кўрилади. Шу ўринда таъкидлаб ўтиш жоизки, оилавий судларнинг вазифаси, аввало, муқаддас ҳисобланган оила манфаатларини ҳимоя қилишга, эр-хотин, ота-она ва фарзанд ёки яқин қариндошлар ўртасидаги келишмовчиликларни тинч йўл билан ва мажбурий тартибдан ҳоли вазиятда, бегоналар иштирокисиз ҳал қилишга қаратилган. Шунинг учун ҳам оилавий судларда барча ишлар, жумладан, вояга етмаганларнинг жиноят ишлари, албатта, ёпиқ суд мажлисида кўрилади. Юқори судлар — интизомий, ҳудудий ва оилавий судлардан юқори турувчи ва уларнинг қарорлари устидан берилган апелляцияларни иккинчи инстанция суди сифатида кўриб чиқадиган судлардир.

Биринчи инстанция судларида ишлар тури, моҳияти ва мураккаблигига қараб, битта ёки уч нафар судьядан иборат ҳайъатда кўрилади. Юқори судларда эса барча ишлар апелляция тартибида уч нафар судьядан иборат ҳайъат томонидан кўрилади. Суд тизимида халқ маслаҳатчиси институти мавжуд эмас.

Олий суд алоҳида мақомга эга бўлиб, ишлар бўйича узил-кесил қарор чиқаради.

Олий суд, асосан икки хил йўналишда фоалият юритади: юқори судлар қарорларига келтирилган апелляцияларни кўриб чиқиб, узил-кесил ҳал этади ҳамда қонун меъёрлари ва бошқа ҳуқуқий норматив ҳужжатларнинг конституцияга мувофиқлигини текширади. Япония Олий судида жами 15 нафар ходим фаолият юритади.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, Японияда фақат икки инстанцияли аниқроғи, биринчи инстанция ва апелляция инстанциясидан иборат суд фаолияти амал қилади.

Биринчи инстанция судининг қарори апелляция инстанциясида, яъни юқори судда кўрилади. Иккинчи маротаба шу суднинг қарори ҳам апелляция асосида Олий судда кўрилиши мумкин ва шу инстанцияда узил-кесил қарор чиқарилади. Қонуний кучга кирган қарорлар устидан шикоят келтиришга ва уларни қайта кўриб чиқишга йўл қўйилмайди. Мамлакатимиз қонунчилигига ҳам жорий этса бўладиган тажриба Япониядаги оилавий судлар фаолияти билан боғлиқ. Фуқаролик ишларини кўриб чиқувчи судларда судья ишни кўришни тайинлашдан олдин тарафларнинг ярашувга мойиллиги бор ёки йўқлигини ўрганиб чиқиши шарт. Бундай ҳолда судья ишни процессуал тартибда эмас, тарафлар билан бирга мулоқотда кўриб чиқиши мумкин. Япония судлари кучли ихтисослашувга эга бўлиб, ҳар бир соҳа, ишларнинг тури, оғирлик даражасига қараб ҳам судьялар ихтисослашган, судларнинг алоҳида бўлимлари мавжуд. Масалан, биргина Токио шаҳридаги ҳудудий судда 330 нафар судья ва 12000 нафар судья ёрдамчиси ишлайди. Суд таркибида фуқаролик ишлари бўйича 50 та бўлим, жиноят ишлари бўйича 16 та ва алоҳида ишлар бўйича 14 та ихтисослаштирилган (йўл транспорт ҳодисаси, тиббиёт соҳаси ва бошқалар), шу жумладан, суд қарорларини ижро этувчи махсус бўлимлар фаолият юритади.

Jahon tajribasi

Японияда судлар тергов қилиш, далиллар йиғиш каби мажбуриятлардан озод этилган. Судларда суд терговини тенг мавқега эга бўлган прокурор ва адвокат томонларнинг тортишув тамойили асосида олиб боради. Судья эса, холислик сақлаган ҳолда фақат томонлар тақдим этган далилларга баҳо бериб, якуний хулоса чиқаради. Жиноят процессида адвокатларга ҳам мустақил далиллар тўплаш ҳуқуқи берилган.

Судьяларнинг мақомига келсак, барча судьяларнинг ваколат муддати 10 йил қилиб белгиланган ва судьялар Япония Вазирлар Маҳкамаси томонидан тайинланади. Фақат истисно тариқасида Олий суднинг раисини Япония императори тайинлайди. Судьянинг 10 йиллик ваколат муддати тугаганидан сўнг яна шу муддатга қайта тайинланиши, агар судьянинг ёши 65-70 га етган бўлса, қонун асосида истеъфога чиқиши мумкин. Судьялар заҳирасини таъминлаш билан Япония Адлия вазирлиги ҳузуридаги тузилган махсус комиссия шуғулланади. Юридик университетларни тугатган талабалар ҳам судьяликка имтиҳон топширишади. Имтиҳон тартиби жуда қатъий, номзод талабалардан атиги икки-уч фоизигина имтиҳондан муваффақиятли ўтиши мумкин. Шунинг учун Японияда 120 миллион фуқарога 2000 нафар судья, 2100 нафар прокурор, 12000 нафар адвокат тўғри келади. Мамлакат адлия идораларига бир йилда атиги 500 киши танлаб олинади.

Хуршиджон ШОДМОНОВ,
Жасур ХУДОЙҚУЛОВ

Jinoyat va jazo

ЛОҚАЙДЛИК КАСРИ

СУД ОЧЕРКИ

Ёзнинг ойдин оқшоми. Ҳовуз бўйида йигит қиз билан бир-бирига суяниб ўтиришар, уларнинг олдидаги дастурхон вазифасини ўтаётган эски газета устида помидор бўлаклари, нон ва бир четда яримлаб қолган шиша турарди.

Қиз — Нигора ўттиз ёшларга борган, йигит — Икром эса ундан ўн ёш кичик эди. Уларни кўрган одам бир қарашда опа-ука гурунглашиб ўтиришибди, деган ўйга боради. Аслида эса улар тақдир тақозаси билан бир ярим йилдан буён никоҳсиз эр-хотин бўлиб яшаб келишарди.

Энди "қаҳрамон"ларимиз билан яқиндан танишиш учун уларнинг ўтмишига бир назар ташлайлик. Бинобарин, уларнинг таржимаи ҳолларида биз қуйида ҳикоя қилмоқчи бўлган воқеаларга бевосита дахлдор нуқталар ҳам йўқ эмас. Жумладан, Икром Мухторов 1982 йилда туғилган, у эндигина йигирма ёшдан ошган. Лекин у бундан бир неча йил муқаддам, балоғат ёшига етмай туриб, эшитганда этни жунжиктирадиган жиноятни содир этишда иштирок этган. Буни оддий сўзларга "таржима" қилиб айтадиган бўлсак, у номусга тегиш ёки жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб, ғайритабиий усулда қондириш билан боғлиқ бошқа бир жиноятни яшириш ёки унинг содир этилишини осонлаштириш мақсадида бир гуруҳ шахслар билан ўта шафқатсиз равишда қасддан одам ўлдирганликда, шунингдек, босқинчилик жиноятини содир этганликда айбланган ва Тошкент вилоят судининг 1999 йил 3 сентябрдаги ҳукми билан ўн икки йил муддатга озодликдан маҳрум қилинган. Жазо тайинлашда, табиийки, унинг вояга етмаганлиги эътиборга олинган. Амнистияга кўра, тайинланган жазо қисқартирилган, кейинчалик озодликдан маҳрум қилиш жазоси ахлоқ тузатиш жазосига ўзартирилиб, 2001 йил 10 майда қамоқдан озод қилинган.

Нигоранинг таржимаи ҳолида, хайриятки, бундай салбий нуқталар йўқ. 1992 йилда бир ногирон йигитга турмушга чиққан, у билан тўрт ой яшаб-яшамай ажралишган. Шундан сўнг у гоҳ Қуйичирчиқ туманидаги акасиникида, гоҳ ўзи туғилиб ўсган Янгийўл туманидаги уйида яшаб келган.

(Давоми тўртинчи бетда)

Mitti maslahat

ШИКОЯТ ҚИЛИШ ТАРТИБИ

Оила кодексининг 192-моддасига кўра, васийлик ва ҳомийлик идораларининг васий ва ҳомий тайинлаш ҳамда васий ёки ҳомийни четлатиш ҳақида, шунингдек, васийлик ва ҳомийликнинг бошқа барча масалалари юзасидан чиқарган қарорлари устидан манфаатдор шахслар судга шикоят қилиш ҳуқуқига эга.

Маълумки, васийлик ва ҳомийлик идораларининг вазифалари Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 12 апрелдаги 171-сонли қарори билан тасдиқланган "Ўзбекистон Республикасида васийлик ва ҳомийлик тўғрисида"ги Низомда батафсил баён этилган.

Халқ таълими бўлимлари ҳузурида тузилган васийлик ва ҳомийлик кенгашлари ўз фаолиятини жамоатчилик асосида олиб бориши, бу вазифаларда етарли тажрибага эга бўлган шахслар кам ишлаётгани, айниқса, ҳуқуқшунос кадрларнинг бу йўналишда тақчиллиги қабул қилинаётган қарорларнинг ҳуқуқий жиҳатдан ҳамма вақт ҳам мукаммал эмаслигини кўрсатмоқда.

Қонун васийлик ва ҳомийлик идораларининг қарорлари устидан судга шикоят қилишга йўл қўяди.

Оила кодексининг 192-моддасида белгиланган ҳолатларга кўра, васийлик ва ҳомийлик идораларининг васий ва ҳомий тайинлаш ҳамда васий ёхуд ҳомийни четлатиш ҳақидаги қарорлари, шунингдек, васийлик ва ҳомийликнинг бошқа барча масалалари юзасидан чиқарган қарорлари устидан манфаатдор шахслар судга шикоят келтириши мумкин.

Васийлик ва ҳомийликнинг бошқа барча масалалари деганда, шарҳланаётган моддада бевосита кўрсатилган вазифалардан ташқари васийлик ёки ҳомийликка муҳтожларни ҳисобга олиш, жойлаштириш, васий ва ҳомийларнинг фаолиятини назорат қилиш, уларнинг мол-мулкини бошқариш, нафақа тайинлаш ва бошқалар тушунилади.

Қонунда васийлик ва ҳомийлик идоралари қарорлари устидан судга манфаатдор шахслар шикоят қилиши мумкинлиги кўрсатилган.

Манфаатдор шахслар деганда васийлик ва ҳомийликка муҳтож шахсларнинг тўғри ҳисобга олиниши, жойлаштирилиши ва тарбияланишига бевосита алоқадор бўлган ҳамда ўз ҳуқуқий ҳолати ёки фаолияти ва хизмат вазифаларига кўра, васийлик ёки ҳомий шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш билан шуғулланадиган юридик ва жисмоний шахслар тушунилади. Булар жумласига васийлик ва ҳомий шахсларнинг ўзи, уларнинг яқин қариндошлари, васий ва ҳомийлар, прокурор, фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш идоралари, тарбия, даволаш, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш муассасалари, жамоат ташкилотлари ва бошқалар киради

Бу туркумдаги ишлар фуқаролик ишлари бўйича судлар томонидан давлат ва бошқа идоралар, шунингдек, мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан берилган шикоят ва аризалар бўйича иш юритиш тартибида кўрилади.

Таъкидлаб ўтилганидек, васийлик ва ҳомийлик идоралари қарорлари устидан шикоят қилиш имкониятининг мавжудлиги кўплаб қонунбузарликларнинг олдини олиб, адолат тўлиқ қарор топиши учун хизмат қилади.

Шавкатбек ИСҲОҚОВ

Мен узоқ йиллардан буён ўрта мактабда бошланғич синф ўқувчиларига сабоқ бериб келаман. Касбим тақозоси туфайли ҳар хил тарбия олган болалар, шунингдек, турфа феъл-атворли ота-оналар билан ҳам учрашишимга тўғри келади. Ота-оналар билан учрашганимда ҳам, катта-кичик давраларда ҳам бир гапни такрорлашни яши кўраман. Боланинг ёмони, шунингдек, бегонаси бўлмайди. Ҳамма гап оилага ва ота-онага боғлиқ. Ота-онаси тўғри тарбия берган фарзанд ҳеч қачон ёмон йўлларга кириб кетмайди. Шу маънода газета долзарб мавзуни кўтариб чиққан, деб ҳисоблайман.

Aks-sado

БАРЧАМИЗ БИРДЕК МАСЪУЛМИЗ

ёхуд газетанинг 15 феврал сонида чоп этилган "Оталик масъулияти" сарлавҳали мақолани ўқиб

Шу ўринда мен бола тарбиясига бевосита дахлдор бир масала хусусида фикр юритиш ниятидаман.

Гап шундаки, мактабдаги таълим-тарбиянинг асоси ҳисобланувчи ота-оналар мажлиси, уларнинг ўз ота-оналар қўмиталари мавжудлигини кўпчилик билади. Лекин мана шу мажлислар ва қўмиталарнинг асосий иштирокчилари кўп ҳолларда фақат оналардан иборат бўлиб қолаётганини ҳамма ҳам билавермаса керак. Негадир бундай йиғилишларга оталар камдан-кам ҳолларда келади. Эҳтимол, улар бундай йиғилишлар иккинчи даражали аҳамиятга эга, деб ўйлаши мумкин.

Хўш, аслида ҳам шундайми?

Йўқ, албатта. Ота ҳам она сингари фарзанднинг яхши тарбия олиши, соғлом ва ҳар томонлама баркамол бўлиши, ҳаётда тўғри йўл топиши, эл-юртнинг корига ярайдиган инсон бўлиб вояга етишиши учун бирдек масъулдир. Албатта, бу масъулият ва жавобгарликни ҳеч ким инкор этмайди.

Мактабларда вақти-вақти билан ўтказилиб туриладиган ота-оналар мажлисларида эса ўқувчининг хулқи, одоб-ахлоқи, дарсларни ўзлаштириши каби бевосита унинг келажагига дахлдор масалалар муҳокама қилинади. Шундай экан, нега энди бу мажлисларга фақатгина оналар иштирок этиши керак, деган ҳақли савол туғилади. Аксарият ҳолларда бундай саволларга йиғилишга келган оналар "Дадаси ишда эдилар...", "Бугун вақтлари йўқ экан..." ва шунга ўхшаш бир қатор баҳоналарни рўкач қилишади. Аслида отанинг ҳаётдаги асосий вазифаси фарзандини билимдон ва одобли қилиб тарбиялашдан иборат эмасми?!

Бунинг учун ота фарзандининг мактабдаги хулқ-атвори, дарсларни ўзлаштириши, умуман айтганда, унинг қизиқиш ва интилишларидан мунтазам хабардор бўлиб туриши керак. Агар ота-оналар йиғилишида қатнашишни отанинг ўзи истаса, у ҳар қандай шароитда ҳам бунинг учун вақт ва имкон топа олади. Бунга ишончим комил. Агар отанинг ўзи бу масалага нисбатан эътиборсиз бўлса...

Баъзан ўқитувчилар ота-оналари йиғилишига келмаган ўқувчиларнинг уйларига бориб, ота-оналар билан суҳбатлашишга мажбур бўлади. Шундай пайтларда айрим ота-оналар ўйлаб-нетиб ўтирмай ўзларининг фарзанд тарбиясига бефарқликларини "болам ўқиганда шаҳар олиб берармиди?!", деган баҳоналар билан бекитишга ҳаракат қилишади. Хўш, бундан кимга фойда-ю, кимга зиён?!

Бундай эътиборсизликдан, шубҳасиз, болалар кўпроқ зарар кўради. Чунки ота-онанинг лоқайд муносабати боланинг тарбиясига салбий таъсир кўрсатади. Унинг илм олишга бўлган интилишини сўндиради. Мен ҳамма ота-оналар ҳам фарзандларининг илм олиши, тарбиясига бирдек бефарқ, демоқчи эмасман. Тўғри, фарзандининг келажаги учун қайғурадиган, ўқитувчи чақирмаса ҳам ҳафтада мактабга келиб фарзандининг ўқиши, ўзлаштириши, одоб-ахлоқи, ўзини тутиши билан қизиқадиган ота-оналар кўпчиликни ташкил этади. Лекин афсуски, орамизда ўз фарзандининг келажагига бефарқ бўлган ёки ҳамон "мактабни битирсинчи, кейин қолганини ҳаммаси пул билан ҳал бўлади", деган хомхаёллар билан юрган ота-оналар ҳам йўқ эмас. Бу ҳақиқатдан ҳам кўз юмиб бўлмайди. Ушбу ёзганларим билан айтмоқчиманки, фарзанднинг тарбияси учун сиз — ота-оналар ва биз — ўқитувчилар бирдек жавобгармиз. Буни унутишга ҳеч биримизнинг ҳаққимиз йўқ.

Раъно ҲАМРОЕВА,
Хатирчи туманидаги
10-ўрта мактаб ўқитувчиси

ТАҲРИРИЯТДАН: ***Азиз газетхон, ушбу мактубни ўқиб чиққач, ўзимизга ўзимиз савол бериб кўрдик: хўш, мен фарзандим таҳсил олаётган мактабдаги ота-оналар мажлисига охирги марта қачон борганман? Энди айнан шундай савол билан сизга ҳам мурожаат қилмоқчимиз. Айтинг-чи, сиз мактабда ўқиётган ўғлингиз ёки қизингизнинг ота-оналар мажлисига охирги марта (бу савол кўпроқ оталарга тегишли) қачон боргансиз? Фарзандингизнинг кундалик дафтарини охирги марта қачон варақлаб кўргандингиз?***

Бу ҳақда сиз нима дейсиз, азиз газетхон?

Jinoyat anatomiyasi

ЖАЗОНИНГ ШАФҚАТСИЗЛИГИ МУҲИММИ ЁКИ...

Бу дунё ҳуқуқшунослари ўртасида азал-азалдан баҳс-мунозара қўзғаб келаётган мавзу саналади. Чунки кимдир жазонинг шафқатсизлиги жиноятчиликни камайишига олиб келади, деса, бошқа бир тоифа жазонинг муқаррарлиги кўпроқ тарбиявий аҳамиятга эга, деган фикрни илгари сурали. Халқимизда "чумчуқ сўйса ҳам қассоб сўйсин", деган нақл бор. Шунинг учун ҳам биз бу баҳсга аралашмоқчи эмасмиз. Ана шу нуқтаи назардан келиб чиқиб, қуйида дунёнинг турли мамлакатлари тарихида ва турли даврларда жиноятчиларга нисбатан қўлланилган жазолар хусусида фикр юритишни лозим топдик.

ҚУЛОҒИДАН МИХЛАБ ҚЎЙИШДИ...

Қадимги Англия ҳуқуқшунослари ҳам жазонинг шафқатсизлиги эмас, балки унинг муқаррарлиги кўпроқ тарбиявий аҳамиятга эга, деб ҳисоблашган экан. Шунинг учун ҳам 1500 йилларда Англия ҳукуматининг амалдаги қонунчилигига ғаройиб бир банд киритилган. Ушбу бандга кўра, мамлакатнинг шаҳар ва қишлоқларидаги энг кўзга кўринадиган жойларда махсус симёғочсимон устунлар ўрнатилган. Бу устунлар халқ орасида "шармандалик устуни", деб ном олган. Чунки кечирилишга лойиқ гуноҳга қўл урган жиноятчилар (оғир, кечирилмас айблар учун албатта, ўлим жазоси берилган) суд ҳукми билан жиноятчилар турли муддатларга ушбу устунларга боғлаб қўйилар ва халқ уларга нисбатан ўз нафратини билдирарди. Нафрат билдириш усуллари ҳам бир-биридан ғаройиб бўлган. Кимдир "шармандалик устуни"га боғланган жиноятчининг башарасига айниган тухум улоқтирса, яна кимдир озиқ-овқат қолдиқларини, яна биров тош, бошқа биров эса кесак отган. Хуллас, фуқаролар устунга занжирбанд этилган жиноятчиларнинг юзига ўзлари хоҳлаган нарса билан уришган.

Ана шундай "шармандалик устуни"га боғлаш жазоси 1570 йилда Тимоти Пендреддга нисбатан қўлланилган. Суд ҳайъати Тимотини ҳужжатларни сохталаштирганда айблаб, икки кун устунга боғлаш жазосини белгилайди. Буни қарангки, қонунга кўра, фуқаролар ўз нафратини билдираётган пайтда "шармандалик устуни"га боғланган жиноятчи юзини у ёқ-бу ёққа буриши, яъни юзини ўзига улоқтирилаётган нарсалардан олиб қочиши мумкин эмас экан. Тимоти эса, имкон даражасида юзини олиб қочишга ҳаракат қилади. Шунинг учун биринчи куни соқчилар унинг чап қулоғини устунга михлаб (!) қўйишади. Иккинчи кун у яна юзини зарбалардан олиб қочаётганини сезиб қолган соқчибоши ўнг қулоғини ҳам устунга михлаб қўйишни буюради.

Энг қизиғи шундаки, жиноятчиларга нисбатан жазонинг "тарбиявий усулини" қўллашни тарғиб қилган англиялик ҳуқуқшунослар жиноятчининг қулоғидан устунга михлашга оддий ҳол сифатида қарашган...

ЎЛИМ ЖАЗОСИ БЕРИЛМАДИ, ЛЕКИН...

Англия жиноятчилик тарихига назар ташласангиз, XVIII асрнинг ўрталарида ҳам "шармандалик устуни"дан фойдаланилганини кўриш мумкин. Мисол учун 1756 йили Лондон шаҳрида уюшган жиноий гуруҳ етакчиси Жеймс Эган ва унинг уч нафар шериги устидан суд мажлиси бўлиб ўтади. Ўз соҳасининг билимдони бўлган адвокатларнинг саъй-ҳаракати билан Жеймс ўлим жазосидан қутулиб қолади. Узоқ тортишувлардан сўнг суд ҳайъати Жеймс ва унинг шерикларига етти йиллик қамоқ ва турмага жўнатилишдан аввал икки кун "шармандалик устуни"га боғлаб қўйиш ҳақида ҳукм чиқаради.

1756 йилнинг 5 май куни жиноятчиларни Лондон шаҳри марказида жойлашган Уэст-Смитфильд майдонидаги "шармандалик устуни"га боғлашади. Икки нафар шереф жиноятчиларни ғазабланган оломоннинг ҳамласидан ҳимоя қилиб турарди. Лекин улар қанча уринишмасин, Жеймс Эганни халқ ҳамласидан борйўғи ярим соатгина ҳимоя қилишга қурблари етди, холос. Чунки устунга боғланган Жеймснинг бошига кутилмаганда ғишт парчаси келиб тегади. Шерефлар унинг бошидан оқаётган қонни тўхтатишга қанчалик ҳаракат қилишмасин, барибир, бунинг уддасидан чиқишолмайди. Натижада кўп қон йўқотган Жеймс устунга боғланган куйи ҳаётдан кўз юмади...

Кейинчалик унинг адвокати бу воқеага нисбатан ўз муносабатини шундай билдирган экан:

– Дарҳақиқат, Жеймс Эган ўзи содир этган жиноятлар учун ўлим жазосига лойиқ эди. Мен ўз адвокатлик лаёқатим ва билимим билан уни олий жазодан асраб қолгандим. Лекин у Яратганнинг жазосидан қутулиб қола олмади. Худонинг ишига мен ҳам, бошқаси ҳам аралаша олмайди. Энг асосийси, бу ҳукм кимнинг қўли билан ижро этилганидан қатъи назар, ўта адолатли ҳукм бўлди...

БЕМАВРИД ТОМОША

1807 йилнинг феврал ойида Англиянинг Ньюгейт турмаси олдидаги қатлгоҳда кўз кўриб, қулоқ эшитмаган воқеа содир бўлади. Гап шундаки, ўша куни суд ҳукми билан олий жазога ҳукм қилинган Оуэн Хаггерт ва Жон Холлоуэ исм-шарифли жиноятчилар қатл этилиши керак эди. XVIII асрнинг бошларида англияликлар қатл маросимларини томоша (!) қилиш учун оммавий равишда ташриф буюрардилар. Ўша машъум кунда ҳам худди шундай бўлди. Одам кўплигидан майдонга томошабин сиғмай кетди. Оқиб келаётган оломоннинг эса охири кўринай демасди. Охир-оқибат майдонга одам сиғмай кетди. Маълумки, бундай вазиятда кутилмаган тартибсизлик келиб чиқиши ҳеч гап эмас. Шундай ҳам бўлди. Тўполон бошланиб кетгач, шерефлар ва ҳарбийлар ҳамкорликда оломонни тарқатишди. Ўша куни белгиланган қатл кечиктирилди. Энг ёмон томони шундаки, ур-йиқит тўхтатилгач, томошага келган фуқароларнинг 36 нафари оёқ остида қолиб ҳалоқ бўлганлиги аниқланди.

КЎРГАЗМАЛИ ЖАЗО

Хитойлик ҳуқуқшунослар ҳамиша жазонинг шафқатсизлиги жиноятчиликни олдини олишга ёрдам беради, деган фикрни илгари сурадилар. Уларда қадимда ҳам, қолаверса, ҳозир ҳам жиноятчиларга нисбатан жазонинг жуда оғир усуллари қўлланилади. Шунингдек, олий, яъни ўлим жазоси ҳамиша халқнинг кўз ўнгида, кўргазмали равишда амалга оширилади. Бу улкан мамлакатда, айниқса, коррупция, порахўрлик ва уюшган жиноятчиликка қарши шафқатсизлик билан кураш олиб борилади. Бундай жиноятларни содир этган фуқароларга нисбатан ҳар қандай вазиятда ҳам сўзсиз ўлим жазоси қўлланилади.

Мисол учун 1991 йили нафақат Хитойда, балки бутун дунёда катта "шов-шув"га сабаб бўлган суд жараёни ҳали кўпчиликнинг ёдидан кўтарилмаган. Ўшанда 13 нафар юқори мартабали амалдор коррупцияга алоқадорликда айбланиб, суд қилинган эди. Суд ҳайъати уларнинг ҳаммасини айбдор деб топади ва олий жазога ҳукм қилади.

Энг қизиғи, ҳукм Куньмин шаҳридаги футбол стадионида, ўн минг нафар фуқаронинг кўз ўнгида ижро этилади. Бундан ташқари миллий телевидениеси ушбу қатл жараёнини бутун мамлакатга тўғридан-тўғри намойиш этади.

Бундай чоралар мамлакатда жиноятчиликни олдини олишга ёрдам бераяптими ёки йўқми, биз бу ҳақда бир нарса дея олмаймиз...

Хориж оммавий
ахборот воситалари
материаллари асосида
И. ҲАМРОЕВ тайёрлади.

Charxi kajraftor

ЖАБРДИЙДА АДАШ

Шошмашошарлик, пала-партиш иш юритиш хато, камчилик келтирибгина қолмай, инсон соғлиғига ҳам хавф солиши мумкин экан. Масалан, ана шундай англашилмовчилик туфайли австралиялик бир ҳайдовчининг инфаркт бўлишига бир баҳя қолган.

Воқеа қуйидагича юз берган: ҳайдовчи бир куни суддан хусусий фирмадан нефть маҳсулотлари учун 1160 доллар қарз бўлганлиги тўғрисидаги хабарномани олади. Энг ёмони, эртаси куни ҳайдовчи ишлайдиган корхонанинг хўжайини уни ўз олдига чақириб, жамоани уятга қўймай тезда қарзларни тўлаши лозимлигини уқтиради. Ҳайдовчи эса ҳеч қаердан қарздор эмаслигини тушунтиришга қанчалар уринмасин, барибир бечорани эшитишни ҳеч ким истамайди. Унинг мол-мулкини мусодара қилиш учун ҳисобга ола бошлаганларида, "чиқмаган жондан умид" қабилида ҳайдовчи яна бир карра судга мурожаат қилади. Натижада ҳақиқат қарор топади, яъни ҳайдовчи билан исм шарифи бир хил бўлган шахс адаштириб қўйилган экан...

ОТ АЙЛАНИБ...

Швеция қамоқхоналарининг биридан маҳбус қочиб кетишга муваффақ бўлади. У озодликка чиқиб олганлигидан хурсанд бўлиб, мамлакат ҳудудини тарк этишга қарор қилади. Пиёда юравериб ҳолдан тойган маҳбус йўловчи машина тўхтатмоқчи бўлади. Ёнида тўхтаган машинадан манзилга олиб бориб қўйишни сўрайди. Ҳайдовчи ҳам унинг истагини бажаришга рози эканлигини, фақат бир жойда озроқ юмуши борлигини айтади. "Майли, бироз бўлса, кутаман", дея маҳбус машинага ўтиради, бир маҳал не кўз билан кўрсинки, машина у қочиб кетган қамоқхонага тегишли экан. Шу тариқа унинг сафари жуда қисқа муддатда тугади. От айланиб қозиғини топади, деганлари шу бўлса керак-да.

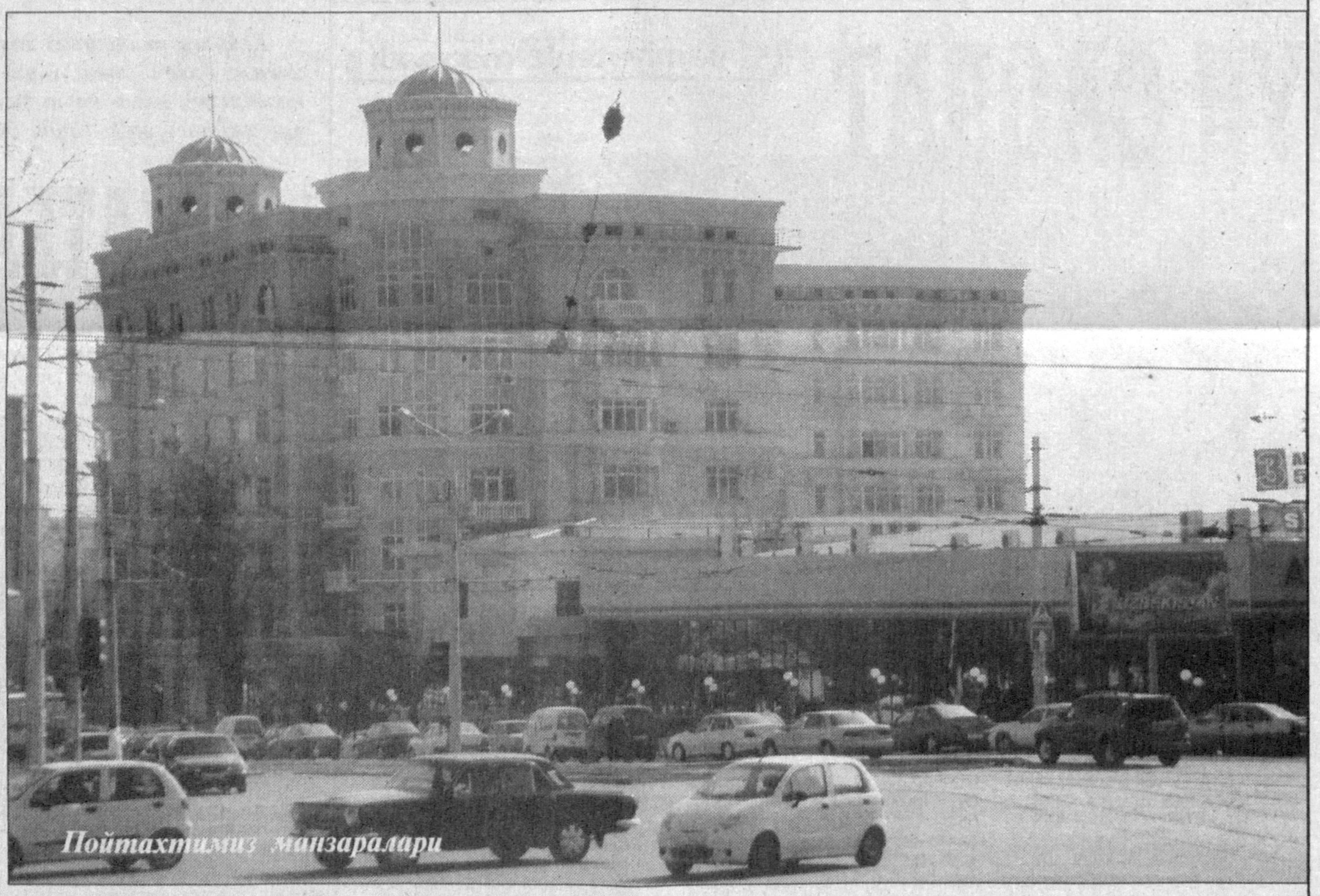

Пойтахтимиз манзаралари

Jinoyat va jazo

ЛОҚАЙДЛИК КАСРИ

СУД ОЧЕРКИ

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Кейинчалик Нигора ё Икромни ҳақиқатда ёқтириб қолган ёки ёлғизлик жонига тегиб, турмуш ташвишларини биргаликда енгиб юриш мақсадидами, ҳар ҳолда унинг бирга яшаш ҳақидаги таклифига рози бўлган. Аввалига улар Икромнинг опасини уйида яшашди, кейинчалик опаси" Нигора енгил табиат қиз экан", деб уларни уйидан чиқариб юборган. Нигоранинг онаси билан синглиси ҳам унинг ўзидан ўн ёш кичик йигит билан яшашига норози эди. Шунинг учун «севишганлар» Янгийўл туманидаги бир корхонанинг ёрдамчи хўжалигида яшаб, балиқ сотиб тирикчилигини ўтказиб юришган эди. Бугун ҳам ушлаган балиқларини сотиб пулига нон, помидор, бир шиша спирт харид қилишганди.

Икром Нигорани бошқалардан қаттиқ рашк қилар, у ҳақда бирон-бир ёмон гап эшитгудай бўлса, шу гапни айтган одамни ҳам, Нигорани ҳам хафа қилмай қўймас эди. Шу сабабли Нигора билиб-билмай унинг жаҳлини чиқариб қўйишдан чўчиб, эҳтиёткорлик билан муносабатда бўларди.

Улар ҳовуз бўйида ўтирган пайт узоқдан қандайдир машина чироқларини ёқиб келаётганига кўзлари тушди.

— Ким экан бу келаётган? Мабодо сенинг танишларингдан эмасмикин? — пешонаси тиришиб сўради Икром.

Нигора елкасини қисди.

— Билмадим, — деди у секин. Лекин ичида "Ишқилиб, танишларимдан бўлмасин-да, бошим нақ балога қолади-я", деб ўйлади.

Нигорага ҳам осон тутиб бўлмайди. Нима қилсин, бахти очилмагани учун оиласи бузилди, кейинчалик оила қуришга интилиб бир неча йигитлар билан танишди, учрашди, бироқ уларнинг барчаси алдаб, ташлаб кетаверди. У ҳамма нарсадан ҳафсаласи пир бўлиб юрган бир пайтда Икромга рўпара келди, ўзидан ўн ёш кичик бўлса-да, у билан яшаб, барча қийинчиликларга чидаб келмоқда.

Бу орада машина ҳовуз ёнидаги майдончада тўхтаб, унинг ичидан барваста бир йигит тушди. Уни кўрди-ю, Нигора ўрнидан отилиб туриб кетганлигини ўзи ҳам билмай қолди. Йигит икки йилча илгари олис юртга тижорат билан кетган, шу бўйи ундан дарак бўлмаган эди. У Нигора билан учрашиб турар, Нигора ҳам унга кўнгил қўйганди. У Россияга тижорат қилгани бораман, у ердан пул топиб келсам, катта тўй қилиб сенга уйланаман, деб юрарди. Бироқ у шу қўйи бадар кетди. Нигора уни кўзи тўрт бўлиб кутди. Кута-кута тоқати тоқ бўлиб, умидини узгач, Икром билан яшашга рози бўлган эди.

— Ўтир! Жойингдан қимирлама! — деди Икром қаҳр билан. У Нигоранинг қўлидан бир силтаб жойига ўтқазди. — Ким бу? Сенинг ўйнашларингданми?!..

— Йўқ, танишим... шунчаки танишим, — деди секин Нигора.

— Шунчаки танишинг бўлса, у сени бу ерга қидириб келмасди, — деди Икром илондек вишиллаб.

Йигит машинадан тушиб, уларнинг олдига келди. Сўрашди. Икром хўмрайганча қўлини узатди.

Сўнг йигит Нигорага қараб:

— Бир минутга мумкинми? — деди ва четга юрди. Нигора ўрнидан туриб, унинг ёнига борди. Боришга борди-ю, юрагини ҳовучлаб турди. У Икром жанжал чиқариб, бир балони бошламаса, гўрга эди деб жони ҳалак эди.

— Нигора, мен сени олиб кетгани келдим, эртага кетяпман, сени ҳам олиб кетаман, келганимдан буён сени қидираман. Бугун сени шу ерда эканини эшитдиму, келавердим.

— Бугун ҳеч қаёққа кетолмайман. Жанжал бўлади. Сиз ҳам бу ердан тезроқ кетинг. Эртага ўзим топаман сизни.

Шу пайт уларнинг олдига ғазабдан қалт-қалт титраётган Икром келди. У кела солиб йигитнинг ёқасидан олди.

— Менинг хотинимда сенинг нима ишинг бор? Гапинг бўлса, мана, менинг ёнимда айт,уқдингми? — у йигитни юзини мўжаллаб мушт туширмоқчи эди, лекин у чап бериб қолди. Шу пайт икки йигитнинг орасига Нигора тушди.

— Боринг, сиз кетаверинг, кетинг! — деди у йигитга. У машинасига ўтириб жўнаб кетгунча Нигора Икромга маҳкам ёпишиб, қўйиб юбормади. Бундан Икромнинг бешбаттар жаҳли чиқиб кетди.

— Сен эрингни эмас, ўйнашингни ҳимоя қиладиган бўлдингми ҳали?! — бақирди Икром ва Нигоранинг юзига мушт туширди. Нигора ерга йиқилди, ўрнидан турмоқчи бўлганда, Икром зарб билан тепди.

Нигоранинг аламли фарёди сукунат бағрини тилиб юборди...

Эрталаб тонг отди. Энди ҳовуз атрофида на Нигора, на Икром бор эди.

Орадан бир неча кун ўтди.

Ҳовуз тубидаги темир қувур остидан Нигоранинг жасади сув юзига қалқиб чиқди.

Жиноят иши қўзғатилиб, қотил қидирила бошланди.

Икром аввалига ҳеч нарсани бўйнига олмасликка уринди. Бироқ далиллар тўплангач, айбини бўйнига олишга мажбур бўлди.

— Нотаниш йигит кетгач, жанжаллашиб қолдик, мен кайф устида Нигорани итариб юборган эдим, у сувга йиқилиб тушди, маст бўлгани учун сувдан чиқа олмасдан чўкиб ўлган бўлса керак, — деди у. Бироқ текширишлар бунинг аксини, яъни Нигоранинг қўлидаги яралар у ўзини ҳимоя қилганлигини, ўлганидан сўнггина сувга ташланганини кўрстиб турарди.

Суд уни Жиноят кодексининг 97-моддаси 2-қисми "р" бандида назарда тутилган жиноятни содир этганликда айбли деб топди ва ўн саккиз йил муддатга озодликдан маҳрум қилиш жазосини тайинлади.

Йигирма ёшдан эндигина ўтган йигитнинг бирин- кетин икки марта ўта оғир жиноятни содир қилганлиги унинг тарбиясида жиддий нуқсонлар борлигини, ўсмирлик пайтларидаёқ ўз ихтиёрига ташлаб қўйилганлиги, у ким билан дўст бўлганлиги, кимларнинг таъсирига тушиб қолганлиги билан ҳеч кимнинг иши бўлмаганини кўрсатади. Шунинг оқибатида у жиноят кўчасига кириб қолди. Унинг яқинлари ҳам жигарбандининг тақдирига ўта лоқайд муносабатда бўлишди. Ваҳоланки, улар яқин қариндошининг қаерда яшаётганлиги, тирикчилиги қандай ўтаётганлигидан хабар олишлари, имкон даражасида ёрдам беришлари, меҳр-оқибат кўрсатишлари зарур ва шарт эди. Аммо бундай қилишмади.

Нигорани ҳам қариндош-уруғлари ўз ҳолига ташлаб қўйишди...

Атрофдагиларнинг эътиборсизлиги, лоқайдлиги оқибатида бир ёш умр хазон бўлди. Иккинчиси эса ўзининг йигитлик даврини панжара ортида ўтказишга маҳкум. Яна аввал минг марта айтилган гапни қайтаришга мажбурмиз. Хўш, Икром жиноят кўчасига киргунича, Нигора енгилоёқлик кўчасини танлагунича, уларнинг ота-оналари, қариндош-уруғлари, қолаверса, маҳалла-куй қаерга қараган эди?

Яна одатдагидек, ушбу саволга жавоб топишни муштарийларимизнинг ҳукмига ҳавола этамиз.

Шоҳрух АКБАРОВ,
журналист

ИНСОН ва ҚОНУН
МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ
1996 йилнинг январидан нашр этилади
2003 йил 29 декабрда Ўзбекистон Матбуот ва Ахборот агентлигида 078-рақам билан рўйхатга олинган
Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ
ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Бўритош МУСТАФОЕВ, Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ, Пўлат САМАТОВ, Хуршид СОДИҚОВ, Эркин ҚУДРАТОВ, Сайфиддин РАҲИМОВ, Ғафур АБДУМАЖИДОВ, Маҳмуд САТТОРОВ, Ислом ҲАМРО, Холли НОРБОЙ, Нормейли НОРПЎЛАТОВ
Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.
Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.
Саҳифаловчи-дизайнер: Жаъфар ЖАББОРОВ
Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ
Индекс: 646882
«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-117. Тиражи — 7.000. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди — 22.30
МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50
2 3 4 5 6